

การบริหารจัดการน้ำ

✧ การศึกษาวิจัยกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ: กรอบแนวคิดของกฎหมายน้ำญี่ปุ่นและขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายน้ำไทย

✧ โครงการศึกษานวัตกรรมเชิงระบบโครงสร้าง และกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ

✧ โครงการศึกษาจัดทำองค์ความรู้รองรับภารกิจใหม่ ด้านการอนุญาตใช้น้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 หมวด 4 การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ

✧ รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนจังหวัดบุรีรัมย์

✧ การถอดบทเรียนชุมชนเพื่อการปฏิรูปกระบวนการจัดการทรัพยากร: พลวัตแห่งการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

คำนำ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นหน่วยงานสนับสนุนการปฏิบัติงานของฝ่ายนิติบัญญัติ ในส่วนของภารกิจด้านการวิจัยรับผิดชอบโดยกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ ปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยและการเผยแพร่ข้อมูลการวิจัยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงงานรัฐสภาและสาธารณชน จากบทบาทและหน้าที่ดังกล่าว กลุ่มงานวิจัยและพัฒนาจึงได้พิจารณาคัดเลือกผลงานวิจัยด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม โดยนำเสนอในรูปแบบบทความวิจัย ทั้งนี้ เพื่อให้ผลงานวิจัยเป็นกลไกสำคัญด้านวิชาการและมีการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยชน์ในการสนับสนุนการปฏิบัติงานให้กับสภาผู้แทนราษฎร และภารกิจงานของคณะกรรมการธิการต่าง ๆ ที่มีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณา ร่างกฎหมาย ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และการพิจารณาศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องตามบทบาทหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งบทบาทในแต่ละด้านจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลทางวิชาการและผลงานวิจัยเพื่อใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงประกอบการพิจารณา อันจะส่งผลสำคัญต่อการตัดสินใจในการทำหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และมีความถูกต้องตามหลักวิชาการ

จากความสำคัญดังกล่าว กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา จึงได้จัดทำ Research Focus (บทความวิจัยสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมการธิการ) ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อวงงานรัฐสภาและเป็นข้อมูลที่สำคัญที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า วิจัยอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถเป็นข้อมูลสนับสนุนการปฏิบัติงานให้แก่สมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และคณะกรรมการ ตลอดจนบุคคลในวงงานรัฐสภา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไป โดยนำเสนอในรูปแบบของบทความวิจัยที่มุ่งเน้นความถูกต้อง ครบถ้วน กระชับและเข้าใจง่าย พร้อมมีบทสรุปและการวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรัฐสภาไปปรับใช้ได้ตรงตามความต้องการ และเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านนิติบัญญัติต่อไป

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

การศึกษาวิจัยกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ: กรอบแนวคิดของกฎหมายน้ำญี่ปุ่นและขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายน้ำไทย

วิจัยโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรพล เจตโรจนานนท์
เรียบเรียงโดย วิจิตรา ประยูรวงษ์
วิทยาการชำนาญการพิเศษ

“หากประเทศไทยจะมีการพัฒนากฎหมายลำดับรองเพื่อระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำภายใต้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 สามารถศึกษาแนวทางกฎหมายของญี่ปุ่นมาพิจารณากำหนดรายละเอียดเป็นแนวทางปฏิบัติได้ หรืออาจนำมาประยุกต์ใช้เป็นคู่มือสำหรับการยื่นขอใบอนุญาต และการพิจารณาออกใบอนุญาตใช้น้ำของกรมทรัพยากรน้ำได้”

บทนำ

หลังจากที่พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 มีผลใช้บังคับในประเทศไทย ส่งผลให้เกิดการสร้างควมตระหนักต่อประชาชนทุกคนว่า ทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ฟรี และมีอยู่อย่างจำกัด ในอดีตทรัพยากรน้ำสาธารณะถูกมองว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มากมายและอุดมสมบูรณ์ ประชาชนทุกคนมีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำสาธารณะและนำไปใช้ประโยชน์แก่ที่ดินของตนเองโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายให้แก่ภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาเมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเจริญเติบโตมากขึ้น มีการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรน้ำได้กลายเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในแทบจะทุกกระบวนการผลิต ทั้งในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคพาณิชย์กรรม หรือแม้แต่ภาคการท่องเที่ยว ความต้องการในการใช้ทรัพยากรน้ำจึงมีมากขึ้นอย่างมหาศาล แหล่งน้ำที่สำคัญหลายแหล่งไม่มีน้ำเพียงพอต่อการหล่อเลี้ยงความต้องการที่เพิ่มมากขึ้นอีกต่อไป ภาครัฐจึงจำเป็นต้องสร้างกฎกติกาในการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำขึ้นมาอย่างเป็นระบบ โดยยึดโยงกับหลักการทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้มีการชำระค่าใช้น้ำ และกำหนดเงื่อนไขในการใช้น้ำโดยสอดคล้องกับหลักการสากล แนวคิดในการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำจึงปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งได้กำหนดรายละเอียดหลักเกณฑ์และวิธีการไว้สำหรับการนำทรัพยากรน้ำไปใช้ การสร้างระบบตรวจสอบและการขออนุญาต การกำหนดอำนาจหน้าที่ให้แก่หน่วยงานผู้รับผิดชอบบริหารจัดการน้ำ ตลอดจนการวางแนวทางในการชำระค่าใช้น้ำ โดยการศึกษาวิจัยนี้ได้ศึกษาวิจัยกฎหมาย (Doctrinal Legal Research) ซึ่งเป็นการศึกษาจากเอกสารกฎหมายรวมถึงศึกษาแนวทางของต่างประเทศเพื่อกำหนดประเด็นที่อาจเป็นประโยชน์ในการกำหนดมาตรการการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดในการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำภายใต้กฎหมายของประเทศญี่ปุ่น และศึกษาถึงขอบเขตในการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำในประเทศไทย

ผลการวิจัย

1. หลักการพื้นฐานของสหประชาชาติในการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ

ในปี 2010 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้มีมติที่ 64/292 (United Nations General Assembly Resolution 64/292) ที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิในการใช้น้ำโดยสหประชาชาติได้เน้นย้ำถึงความสำคัญในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากน้ำในฐานะที่เป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ข้อมติได้เรียกร้องให้รัฐต่าง ๆ และองค์กรระหว่างประเทศดำเนินการจัดหาทรัพยากรทางการเงินในการส่งเสริมขีดความสามารถและถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศกำลังพัฒนา เพื่อจัดหา น้ำดื่มและสุขาภิบาลที่ปลอดภัย สะอาด เข้าถึงได้ และราคาไม่แพงสำหรับมนุษย์ทุกคน จากข้อมติดังกล่าว นำมาสู่สาระสำคัญของการวางหลักการพื้นฐานในการจัดสรรน้ำและใช้น้ำโดยรัฐ ซึ่งรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการรับรองแก่ประชาชนให้เข้าถึงน้ำดื่มที่สะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภคเนื่องจากเป็นสิทธิมนุษยชน ส่วนการนำไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมอื่น รัฐสามารถกำหนดค่าใช้น้ำได้เนื่องจากน้ำเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและเป็นของส่วนรวม โดยการกำหนดค่าใช้น้ำนั้นอาจไม่จำเป็นต้องมีอัตราเดียวกันทั้งหมด โดยจะขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมและปริมาณการใช้น้ำ นอกจากนี้ รัฐจำเป็นต้องกำหนดว่าปัจจัยใดบ้างที่นำมาใช้ เพื่อคิดคำนวณอัตราค่าใช้น้ำ รวมถึงรูปแบบของการจัดเก็บค่าใช้น้ำ องค์กรใดที่จะเป็นผู้กำหนดค่าใช้น้ำ ซึ่งรัฐจะต้องกำหนดอำนาจหน้าที่

อย่างชัดเจน และต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในการบริหารจัดการน้ำ และท้ายที่สุด การกำหนดค่าใช้น้ำจำเป็นจะต้องคำนึงถึงรายได้ของประชาชนของแต่ละประเทศด้วย เพราะบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศ มีความแตกต่างกัน จะเป็นตัวกำหนดค่าใช้น้ำที่เหมาะสมกับประเทศนั้น

2. แนวทางการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำของญี่ปุ่น

กฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องน้ำของญี่ปุ่น ปรากฏอยู่ในกฎหมายสองฉบับ คือ 1) The Basic Environment Law (Law No.91 of 1993) เป็นกฎหมายว่าด้วยเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ อากาศ เสียง ความสั่นสะเทือน และน้ำ และ 2) The River Law (Law No.167 of 1964) กล่าวถึงการจัดการน้ำในฐานะที่เป็นทรัพยากร กฎหมายฉบับนี้ มีโครงสร้างที่ใกล้เคียงกับพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2561 กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่ระบุถึงการกำหนดแผนบริหารจัดการน้ำ และกำหนดสิทธิในการใช้น้ำสรุปได้ดังนี้

2.1 สิทธิในการใช้น้ำ ถูกกำหนดในกฎหมาย The River Law ที่ระบุเอาไว้ชัดเจนว่า ทรัพยากรน้ำเป็นสมบัติสาธารณะของประชาชนชาวญี่ปุ่น กล่าวคือ เป็นสมบัติของรัฐ ไม่ใช่สิทธิของเอกชน ดังนั้น การใช้ประโยชน์การจัดสรรและการใช้น้ำ ตลอดจนการควบคุมการใช้น้ำจะต้องกระทำโดยรัฐ แนวคิดที่กำหนดให้น้ำเป็นสาธารณะสมบัตินี้ ได้สอดคล้องกับ มาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ส่วนการอนุญาตให้มีสิทธิใช้น้ำจะเป็นอำนาจของ Ministry of Land Infrastructure, Transport and Tourism (MLIT) ซึ่งมีหลักการว่า ผู้ถือสิทธิในน้ำ (water right holders) จะสามารถใช้น้ำได้ในปริมาณที่กำหนดแน่นอน และใช้น้ำเพื่อวัตถุประสงค์ที่ได้รับการอนุญาตจากหน่วยงานรัฐ (river administrator) เท่านั้น ประเภทของสิทธิในการใช้น้ำแบ่งเป็นสองกรณี ได้แก่ การใช้น้ำปกติที่ควบคุมและอนุญาตโดยรัฐ และการใช้น้ำตามจารีตประเพณีที่ไม่มีการควบคุมแต่จะเป็นไปตามปกติประเพณีของท้องถิ่น

2.2 ผู้อนุญาตให้ใช้น้ำ จะแตกต่างกันไปตามประเภทของกลุ่มน้ำ ถ้าเป็นการใช้น้ำจากกลุ่มน้ำชั้น A (แหล่งน้ำที่มีลักษณะที่ใหญ่ มีความซับซ้อนกว่า และมีแม่น้ำสาขาย่อยมากกว่ากลุ่มน้ำชั้น B) ผู้พิจารณาอนุญาตให้ใช้น้ำ คือ MLIT แต่ถ้าเป็นการใช้น้ำจากแหล่งน้ำชั้น B ผู้พิจารณาอนุญาตให้ใช้น้ำ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แหล่งน้ำดังกล่าวตั้งอยู่

2.3 หลักการขออนุญาตใช้น้ำ จะต้องดำเนินการร้องขอต่อหน่วยงานที่พิจารณาอนุญาต โดยต้องยื่นเอกสาร

ตามแบบฟอร์มที่กฎหมายกำหนด โดย MLIT ตรากฎหมายลำดับรองมารับ ซึ่งผู้ร้องขอใบอนุญาตจะต้องดำเนินการส่งหลักฐานหรือเอกสาร ได้แก่ 1) ค่าโครงสร้างของแผนสำหรับกิจกรรมที่ต้องใช้น้ำ 2) การประมาณการใช้น้ำเบื้องต้น 3) การประมาณการที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของปริมาณน้ำที่เหลือทิ้งและปริมาณน้ำที่นำไปใช้สอยอันเนื่องมาจากกิจกรรมของผู้ร้องขอ 4) ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้น้ำของผู้ร้องขอ พร้อมทั้งมาตรการที่จะนำมาใช้บรรเทาผลกระทบดังกล่าว โดยสามารถยื่นเอกสารได้ที่สำนักงานจังหวัดของ MLIT ที่ตั้งอยู่ทั่วประเทศ หรือยื่นได้ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่ผู้ร้องขอต้องการใช้น้ำ หลังจากนั้น หน่วยงานผู้รับผิดชอบจะดำเนินการตรวจสอบและพิจารณาเอกสารเหล่านั้นโดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งจะนำมาสู่การส่งอนุญาตในการขอใช้น้ำในที่สุด

2.4 หลักการพิจารณาอนุญาตใช้น้ำ กำหนดให้ MLIT ต้องขอความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบการพิจารณาตามหลักเกณฑ์ก่อนที่จะออกใบอนุญาตใช้น้ำ ในขณะเดียวกัน ถ้าหากว่าแหล่งน้ำที่จะถูกนำมาใช้นั้น ตั้งอยู่ในพื้นที่คาบเกี่ยวกับท้องถิ่นหลายท้องถิ่น จะต้องปรึกษาร่วมกับผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาอนุญาตการใช้น้ำ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของแผนการใช้น้ำ 2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของแผนการใช้น้ำ 3) ความมั่นคงของน้ำที่ใช้และความสมดุลในแหล่งน้ำ และ 4) คำนึงถึงความเสียหายต่อสาธารณะหรือผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ

3. แนวทางที่เป็นประโยชน์แก่การจัดการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำของประเทศไทย

3.1 สิทธิในการใช้น้ำ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ได้ระบุชัดเจนให้ทรัพยากรน้ำเป็นของส่วนรวม บุคคลมีสิทธิกักเก็บได้เท่าที่จำเป็นแก่ประโยชน์ของกิจกรรมหรือในที่ดินตน ซึ่งการกักเก็บไว้ใช้เท่าที่จำเป็นนั้น รวมถึงกรณีเป็นเจ้าของที่ดินที่มีทางน้ำไหลผ่านตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม หลักการของกฎหมายไทยมีความสอดคล้องกับหลักการสิทธิของเจ้าของที่ดินที่ทางน้ำไหลผ่านในหลายประเทศที่กำหนดให้การบริหารจัดการน้ำและการใช้น้ำกลายเป็นสิ่งที่รัฐสามารถเข้าไปควบคุมและกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดสรรและการใช้สอยได้ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ใช้น้ำ ประชาชน และสังคมส่วนรวม อีกทั้ง เพื่อให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมปัจจุบันที่ซับซ้อนและมีกิจกรรมการใช้น้ำที่หลากหลายมากขึ้น

3.2 *ผู้อนุญาตให้ใช้น้ำ* กฎหมายของประเทศญี่ปุ่นได้แบ่งกลุ่มน้ำออกเป็นประเภทต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับประเทศไทยที่มีการแบ่งการบริหารจัดการกลุ่มน้ำออกเป็น 22 กลุ่ม โดยกำหนดหน่วยงานผู้พิจารณาจัดสรรน้ำและอนุญาตให้มีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำสาธารณะ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 จะพบว่ากฎหมายได้กำหนดองค์กรผู้ใช้อำนาจสองรูปแบบ ได้แก่ องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่เชิงนโยบาย และกำกับดูแลการบริหารจัดการน้ำ คือ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ซึ่งทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) และคณะกรรมการลุ่มน้ำที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายฉบับนี้ และกรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการปฏิบัติงานตามมาตรการที่กฎหมายฉบับนี้กำหนด รวมถึงการอนุญาตใช้น้ำด้วยการแบ่งบทบาทของหน่วยงานในลักษณะนี้แตกต่างจากกฎหมายญี่ปุ่น ซึ่งกำหนดให้ทั้งหน่วยงานกำหนดนโยบายและหน่วยงานปฏิบัติเป็นหน่วยงานเดียวกัน ในประเด็นของการพิจารณาอนุญาตใช้น้ำ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 กำหนดให้คณะกรรมการลุ่มน้ำพิจารณาปริมาณการใช้น้ำ การจัดสรรน้ำตามแนวทางที่ กนช. กำหนด ซึ่งจะ ทำให้คณะกรรมการลุ่มน้ำแต่ละลุ่มทราบถึงปริมาณน้ำที่จะสามารถจัดสรรให้ใช้ได้ ส่วนการพิจารณาออกใบอนุญาตใช้น้ำจะเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ หรือ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล แล้วแต่กรณีว่าการขอใช้น้ำอยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานใด การพิจารณาอนุญาตนั้นจะต้องขอความเห็นชอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำที่บริหารจัดการแหล่งน้ำที่ต้องการใช้น้ำนั้นตั้งอยู่ด้วย หรือโดย กนช. หากเป็นการใช้น้ำเพื่อกิจการขนาดใหญ่ที่ใช้น้ำปริมาณมาก จะเห็นได้ว่าการกำหนดกลไกในลักษณะนี้ทำให้เกิดการคัดกรองที่ดี เนื่องจากคณะกรรมการลุ่มน้ำจะเป็นผู้ทราบถึงปริมาณน้ำที่จะสามารถจัดสรรได้ ทำให้ทราบได้ว่าหากอนุญาตให้มีการใช้น้ำไปแล้ว จะกระทบถึงปริมาณน้ำในภาพรวมของกลุ่มน้ำหรือไม่

3.3 *การขออนุญาตใช้น้ำ* พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 กำหนดว่าการใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะ แบ่งเป็นสามประเภท คือ การใช้น้ำประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อการดำรงชีพ การอุปโภคบริโภคในครัวเรือน การเกษตรหรือการเลี้ยงสัตว์เพื่อยังชีพ การอุตสาหกรรมในครัวเรือน การรักษาระบบนิเวศ จารีตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม และการใช้น้ำในปริมาณเล็กน้อย การใช้น้ำประเภทที่สอง ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อการ

อุตสาหกรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การผลิตพลังงาน ไฟฟ้า การประปาและกิจการอื่น และการใช้น้ำประเภทที่สาม ได้แก่ การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะเพื่อกิจการขนาดใหญ่ที่ใช้น้ำปริมาณมาก หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบข้ามลุ่มน้ำ หรือครอบคลุมพื้นที่อย่างกว้างขวาง ลักษณะหรือรายละเอียดการใช้น้ำแต่ละประเภทจะถูกกำหนดเป็นกฎกระทรวง โดยการใช้ประเภทที่หนึ่ง กฎหมายกำหนดว่าไม่ต้องขอใบอนุญาต และชำระค่าน้ำ ซึ่งการกำหนดเช่นนี้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติ เนื่องจากการเข้าถึงน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภค หรือใช้น้ำเพื่อดำรงชีพ ถือเป็นสิทธิมนุษยชนพื้นฐานที่ทุกคนพึงสมควรจะได้รับ ในการใช้น้ำประเภทที่สองและสาม จะถูกกำหนดให้ต้องขอรับใบอนุญาตและชำระค่าน้ำ ซึ่งต้องขออนุญาตจากกรมทรัพยากรน้ำ และโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำ หรือ กนช. แล้วแต่กรณี ซึ่งการยื่นขอรับใบอนุญาตใช้น้ำจะต้องยื่นแผนการบริหารจัดการน้ำโดยมีรายการตามที่กฎหมายกำหนดมาพร้อมกับคำร้องขอใช้น้ำ ถ้าหากพิจารณาจากรายการที่อยู่ในแผนการบริหารจัดการจะพบว่า คล้ายคลึงกับกฎหมายญี่ปุ่นที่กำหนดให้ระบุวัตถุประสงค์ แผนการใช้น้ำ วิธีการใช้สถานที่ การประมาณการปริมาณน้ำที่จะใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตาม จุดเด่นของกฎหมายไทยที่ถูกพัฒนาขึ้นตามบริบทของประเทศไทยเอง คือ การระบุแผนการใช้น้ำในเวลาที่เกิดภาวะน้ำท่วมและน้ำแล้ง เนื่องจากประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาดังกล่าวทุกปี และไม่พบในกฎหมายญี่ปุ่น นอกจากนี้ แนวทางของกฎหมายญี่ปุ่นที่อาจพิจารณาเพิ่มเติมเข้าไปในแผนการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้ผู้อนุญาตพิจารณาอนุญาตใช้น้ำอย่างรอบด้าน คือ การคาดการณ์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้น้ำของผู้ร้องขอ พร้อมทั้งมาตรการที่จะนำมาใช้บรรเทาผลกระทบดังกล่าว ซึ่งผู้ใช้น้ำอาจวิเคราะห์และประเมินผลกระทบที่เกิดจากการใช้น้ำในกิจกรรมของตนเอง ประเด็นนี้มีความคล้ายคลึงกับการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

3.4 *การพิจารณาอนุญาตใช้น้ำ* จากหลักการพื้นฐานของสหประชาชาติที่กำหนดว่าค่าใช้น้ำอาจไม่จำเป็นต้องมีอัตราเดียวกันทั้งหมด โดยจะขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมและปริมาณการใช้น้ำ ทั้งกฎหมายไทยและญี่ปุ่น ได้วางหลักการดังกล่าวในการกำหนดอัตราค่าใช้น้ำ ซึ่งการกำหนดอัตราค่าน้ำนั้น กฎหมายญี่ปุ่นได้ให้ MLIT เป็นผู้กำหนดและยังเป็นผู้อนุญาตให้ใช้น้ำด้วย ซึ่งแตกต่าง

จากประเทศไทย แม้ว่ารัฐมนตรีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเป็นผู้กำหนดอัตราค่าใช้น้ำประเภทที่สองและสามที่ไม่ใช้น้ำจากทางน้ำชลประทานและไม่ใช้น้ำบาดาล แต่การกำหนดอัตราดังกล่าวดำเนินการภายใต้กฎกระทรวงที่ออกโดยนายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของ กนช. ที่กำหนดอัตราค่าใช้น้ำสำหรับการใช้น้ำประเภทที่สองและการใช้น้ำประเภทที่สาม กล่าวคือ รัฐมนตรีไม่สามารถกำหนดอัตราค่าใช้น้ำตามที่เห็นสมควรได้เอง แต่จะต้องกำหนดโดยใช้หลักเกณฑ์ที่นายกรัฐมนตรีกำหนด จะเห็นได้ว่าการกำหนดอัตราค่าใช้น้ำ ไม่ได้เกิดจากองค์กรเดียวเหมือนญี่ปุ่น ซึ่งข้อดีทำให้อัตราค่าใช้น้ำถูกสร้างขึ้นภายในกรอบที่ชัดเจน และมีเอกภาพ ในขณะที่วงเวียนกรอบดังกล่าวอาจไม่มีความยืดหยุ่น เนื่องจากค่าใช้น้ำอาจมีอัตราที่แตกต่างกันไปได้ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมและปริมาณการใช้น้ำ การวางกรอบหลักเกณฑ์เช่นนั้น อาจทำให้อัตราค่าใช้น้ำต้องอ้างอิงกับกรอบที่ตายตัว ซึ่งจะมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับกิจกรรมการใช้น้ำประเภทต่าง ๆ หรือไม่ ดังนั้น จึงตั้งเป็นข้อสังเกตในการตรวจกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราค่าใช้น้ำดังกล่าว การพิจารณาอนุญาตใช้น้ำประเภทที่สองและสาม กรมทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นหน่วยงานพิจารณาออกใบอนุญาต จะต้องเสนอความเห็นเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ลุ่มน้ำ หรือ กนช. แล้วแต่กรณีว่าเป็นการใช้น้ำประเภทที่สองหรือสาม ซึ่งปัจจัยประกอบการพิจารณานั้น ไม่ได้ระบุไว้ในกฎหมายอย่างละเอียด กำหนดแต่เพียงว่าให้คำนึงถึงความสมดุลของน้ำในทรัพยากรน้ำสาธารณะรวมทั้งลุ่มน้ำที่เกี่ยวข้องเพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อภาพรวมความสมดุลของลุ่มน้ำ ซึ่งหมายความว่า หน่วยงานจำเป็นต้องมีข้อมูลสมดุลน้ำในภาพรวม เพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจว่าสมควรจัดสรรน้ำให้ผู้ร้องขอใช้น้ำอย่างไรแก่ กนช.

4. ขอบเขตอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรน้ำ

การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของกรมทรัพยากรน้ำที่มีขอบเขตในการพิจารณาจัดสรรน้ำและออกใบอนุญาตใช้น้ำสำหรับเขตพื้นที่ซึ่งไม่ได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์ตามกฎหมายเฉพาะเท่านั้น ถึงแม้ว่าภายในเขตพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าวจะมีแหล่งทรัพยากรน้ำสาธารณะที่อาจนำมาใช้สอยได้ แต่ก็ไม่อยู่ภายใต้ขอบเขตการขออนุญาตใช้น้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และไม่อยู่ในขอบเขตความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรน้ำด้วย เนื่องจากทรัพยากรน้ำภายในพื้นที่เช่นว่านั้นจะถูกใช้ประโยชน์ อนุรักษ์

และบริหารจัดการตามวัตถุประสงค์เฉพาะด้านที่กฎหมายเฉพาะได้กำหนดขึ้น โดยจะมีหน่วยงานเฉพาะที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ภายในเขตพื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ เขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ เขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม เขตพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ เขตพื้นที่คุ้มครองทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์น้ำ และเขตพื้นที่ชลประทาน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูปกระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยควรมีการพัฒนากฎหมายลำดับรองเพื่อระบุนรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำภายใต้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 สามารถศึกษาแนวทางกฎหมายของญี่ปุ่นมาพิจารณากำหนดรายละเอียดและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้ หรืออาจนำมาประยุกต์ใช้เป็นคู่มือสำหรับการยื่นขอใบอนุญาต และการพิจารณาออกใบอนุญาตใช้น้ำของกรมทรัพยากรน้ำได้

บทสรุปและการวิเคราะห์

หลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ได้มีการออกกฎหมายลำดับรองที่จะช่วยสร้างกลไกการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการทำงาน โดยมีการกำหนดกรอบแนวคิดเรื่องการวางแผนบริหารจัดการน้ำที่กำหนดให้มีคณะกรรมการลุ่มน้ำเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับลุ่มน้ำ ซึ่งถือเป็นทิศทางที่ดี เนื่องจากเป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจจากส่วนกลางมายังกลไกที่อยู่ในพื้นที่ ทำให้การบริหารจัดการน้ำมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ในหลายลุ่มน้ำโดยเฉพาะลุ่มน้ำที่มีสายยาวมาก เช่น ลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำมูล มีลุ่มน้ำสาขาจำนวนมาก อาจมีคณะกรรมการลุ่มน้ำย่อย เพื่อขยายการมีส่วนร่วมกับกลไกคณะกรรมการลุ่มน้ำ นอกจากนี้ ควรมีการพัฒนาเครื่องมือในการประเมินความต้องการใช้น้ำ รวมถึงออกนโยบายและกรอบกติกาที่เปิดโอกาสให้องค์กรผู้ใช้ในในพื้นที่ต่าง ๆ สามารถออกแบบกติกาในการบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นได้ โดยให้มีการพัฒนาเครือข่าย มีการถ่ายทอดความรู้และรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนของแต่ละลุ่มน้ำ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถทำงานไปด้วยกัน และสามารถปรับปรุงแก้ปัญหา ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรมีการบูรณาการการบริหารจัดการน้ำควบคู่ไปกับนโยบายเศรษฐกิจและสังคม เช่น การที่รัฐจัดสรรน้ำไปยังภาค

เศรษฐกิจที่จำเป็นและให้ผลตอบแทนสูงสุด จึงควรต้องมีการพิจารณาหลักการทางเศรษฐศาสตร์ร่วมด้วย โดยเฉพาะหลักการผู้ใช้ประโยชน์เป็นผู้จ่าย มาประยุกต์กับการบริหารจัดการน้ำระดับลุ่มน้ำ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบ เช่น การชดเชยรายได้ให้แก่ครัวเรือนในภาคเกษตรที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการจัดสรรน้ำ โดยอาจดำเนินการในรูปแบบของกองทุนน้ำในระยะยาว ควรสนับสนุนให้มีการใช้น้ำในการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยในบางพื้นที่ การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต การพิจารณาโยกย้ายการจัดการน้ำในแต่ละลุ่มน้ำที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เช่น การจัดโซนนิ่ง (Zoning) นอกจากนี้ ในส่วนของอัตราการเก็บค่าน้ำ ควรกำหนดเป็นกรอบเพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละลุ่มน้ำได้

ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของบทสรุปในประเด็นที่สำคัญ หากผู้อ่านมีความสนใจต้องการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม สามารถสืบค้นได้ตาม QR Code ที่แนบมาท้ายบทความนี้

บรรณานุกรม

“พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561” (28 ธันวาคม 2561).
ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 135 ตอนที่ 112 ก, น. 44-83.

พีรพล เจตโรจนานนท์. (2565). การศึกษาวิจัยกฎหมายว่าด้วยการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ: กรอบแนวคิดของกฎหมายน้ำญี่ปุ่นและขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายน้ำไทย. สืบค้น 1 ธันวาคม 2566 จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/lawjournal/article/view/262971/177038>

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.). (2563). เพลี้ยว หลัง...แลหน้า กับพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561. สืบค้น 1 ธันวาคม 2566 จาก <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/viewer.php>

ศึกษารายละเอียดของรายงานวิจัยได้ที่

โครงการศึกษานวัตกรรมเชิงระบบ โครงสร้างและกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ

วิจัยโดย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

เรียบเรียงโดย สิริสรุ กระแสร์สุนทร

วิทยาการชำนาญการพิเศษ

“การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของไทยยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แม้ภาครัฐจะกำหนด 4 เสาหลักขึ้นมา (แผนแม่บท, หน่วยงานกลาง, กฎหมายและนวัตกรรม) เพื่อรับมือเรื่องดังกล่าวมาระยะหนึ่งแล้ว แต่เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดและการเทียบเคียงกับนานาประเทศ ยังพบว่าการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของไทยยังคงมีปัญหา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาถึงสถานการณ์ปัจจุบัน สภาพปัญหาและอุปสรรค รูปแบบการบริหารจัดการน้ำของต่างประเทศ เพื่อนำมากำหนดแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการน้ำของไทย”

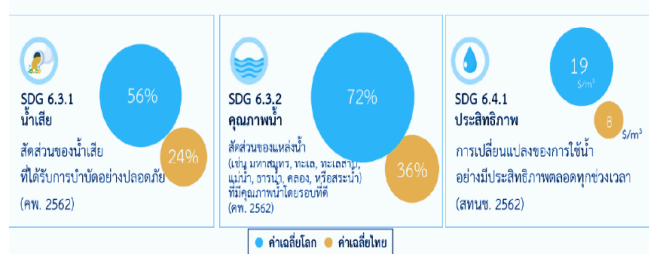
บทนำ

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยเป็นปัญหาที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน ทำให้การดำเนินงานยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร โดยที่ผ่านมาภาครัฐได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดตั้ง 4 เสาหลัก ประกอบด้วย เสาหลักที่ 1 แผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) เพื่อเป็นเครื่องมือกำหนดกรอบและขอบเขตการทำงานและเป็นแนวทางในการขับเคลื่อน เสาหลักที่ 2 จัดตั้งสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เพื่อเป็นองค์กรกลางในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานด้านน้ำทั้งหมด เสาหลักที่ 3 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 เป็นกฎหมายแม่บทที่สำคัญในการกำหนดหน้าที่ อำนาจและขอบเขตในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และเสาหลักที่ 4 ใช้นวัตกรรมในการส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และผลงานวิชาการ เพื่อนำมาใช้ประกอบการขับเคลื่อนแผนแม่บททรัพยากรน้ำและบริหารจัดการน้ำให้มีความทันสมัย โดยเน้นการนำข้อมูลมาใช้ประกอบการวิเคราะห์และวางแผนงาน

อย่างไรก็ดี ปัญหาในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทยยังคงมีอยู่ ขณะที่การจัดตั้ง 4 เสาหลักดังกล่าวเพิ่งเริ่มปฏิบัติงานได้ไม่นาน ดังนั้น ปัญหาด้านทรัพยากรน้ำ จึงยังไม่สามารถจัดการให้แล้วเสร็จสมบูรณ์ได้ โดยสภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของไทย สะท้อนออกมาผ่านตัวชี้วัดความมั่นคงทางน้ำ (Asian Water Development Outlook: AWDO) และดัชนีชี้วัดธรรมาภิบาลด้านน้ำ (Water Governance)

ข้อมูลจากภาพประกอบพบว่า ค่าตัวชี้วัดเป้าหมายของไทยยังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าของโลกในหลายด้าน ได้แก่ สัดส่วนของน้ำเสียที่ได้รับการบำบัดอย่างปลอดภัย สัดส่วนของแหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำโดยรอบอยู่ในเกณฑ์ดี และการเปลี่ยนแปลงการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพตลอดทุกช่วงเวลา รวมถึงดัชนีความเสี่ยงด้านวิกฤติน้ำยังคงสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโลก โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมที่สูงเป็นอันดับ 9 จาก 191 ประเทศทั่วโลก

จากข้อมูลดังกล่าวประกอบกับภาครัฐได้ดำเนินการปรับโครงสร้าง 4 เสาหลัก ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้เหมาะสม แต่เสาหลักทั้ง 4 ที่จัดตั้งขึ้นอาจยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ได้ อีกทั้งยังมีประเด็นและความท้าทายอื่นที่แผนแม่บทและกฎหมายที่เกี่ยวข้องยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุม ดังนั้น

จึงควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการบริหารจัดการน้ำให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและข้อจำกัดในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศในปัจจุบัน

2. ศึกษาาระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำแบบ integrated area-based water management ในต่างประเทศที่เป็น best practices

3. จัดทำร่างระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการน้ำของประเทศบนหลักประสิทธิผล ประสิทธิภาพและการมีส่วนร่วม (Water Governance) เพื่อรองรับบริบทอนาคต

4. แผนที่นำทาง (Roadmap) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย

ผลการวิจัย สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1. สถานการณ์ทรัพยากรน้ำในปัจจุบันประเทศไทย

พบ 3 ปัจจัยที่สร้างความเปลี่ยนแปลงในการบริหารจัดการน้ำอยู่ตลอดเวลา ได้แก่ ปัจจัยที่ 1 ปริมาณความต้องการใช้น้ำที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากเหตุผลการขยายตัวทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ภาคการอุปโภคบริโภคน้ำจากการท่องเที่ยวและภาคอุตสาหกรรม มีความต้องการใช้น้ำรวมกันเพียง ร้อยละ 5.42 ของความต้องการใช้น้ำทั้งหมด แต่ในทางตรงกันข้ามพบว่า ภาคการเกษตรเป็นผู้ใช้รายใหญ่ โดยมีความต้องการใช้น้ำสูงถึง ร้อยละ 86.3 และมีการใช้น้ำอย่างสิ้นเปลือง รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนแบบแผนการเพาะปลูกที่ทำให้มีความต้องการใช้น้ำอยู่ตลอดเวลา ส่วนการใช้น้ำเพื่อการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศท้ายน้ำ อาทิ การผลักดันน้ำเค็มและการรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำ มีความต้องการใช้น้ำคิดเป็นร้อยละ 7.75 เท่านั้น ปัจจัยที่ 2 ปริมาณน้ำต้นทุนมีความไม่แน่นอน เนื่องจากคาดการณ์ว่าในอนาคต (20 ปี) มีแนวโน้มขาดแคลนน้ำในปีที่แล้งจัดจากความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศโลก โดยแต่ละภูมิภาคจะมีปัญหาแตกต่างกันออกไป และปัจจัยที่ 3 ข้อจำกัดในการจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในด้านทรัพยากรน้ำ เช่น การปกครองท้องถิ่นยังเป็นเพียงการแบ่งอำนาจ ไม่ใช่การกระจายอำนาจอย่างแท้จริง ขาดงบประมาณและขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะเชิงเทคนิค รวมถึงปัญหาอิทธิพลทางการเมืองและสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่ ทำให้ อปท. หลายแห่งไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องในระดับท้องถิ่นได้อย่างจริงจัง เป็นต้น

ดังนั้น หากไม่มีมาตรการในการปรับเปลี่ยนหรือกำหนดแนวทางในการใช้ทรัพยากรน้ำ ในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งเกิดความไม่คุ้มค่าของการจัดการทรัพยากรน้ำ ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงงบประมาณ บุคลากร และทำให้ประเทศสูญเสียความสามารถในการแข่งขันทางการค้าได้ในที่สุด

2. ปัญหาและอุปสรรคในระบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ประกอบด้วย

1) สถานการณ์ทรัพยากรน้ำของไทยในภาวะปกติยังพบว่า มีช่องว่างการจัดการทรัพยากรน้ำ ในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำและท้องถิ่นอยู่มาก

2) หน่วยงานของรัฐได้เพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนของแต่ละลุ่มน้ำหรือมีการลงทุนผันน้ำข้ามลุ่มน้ำ หรือมีการเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำของอ่างเก็บน้ำหรือแหล่งน้ำสาธารณะ เพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านน้ำและลดความเสี่ยงในการบริหารจัดการน้ำได้อยู่บ้าง แต่ปัญหาความมั่นคงด้านน้ำยังมีได้หมดไปอย่างแท้จริง

3) คุณภาพแหล่งน้ำพบว่า แหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญ ยังไม่มีการบำบัดน้ำเสียก่อนการปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ทำให้คุณภาพน้ำผิวดินด้อยคุณภาพลงอย่างต่อเนื่อง

4) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในช่วงวิกฤติ (น้ำท่วมและน้ำแล้ง) และความเสี่ยงด้านสาธารณสุขพบว่า มีข้อจำกัดหลายเรื่อง เช่น ระบบจ่ายน้ำที่เสื่อมสภาพและมีอัตราการสูญเสียสูง การจัดการแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่ใช้หลักการบริหารแบบรวมศูนย์ไว้ที่กรมชลประทาน ทำให้การกระจายน้ำไม่มีประสิทธิภาพ และขาดแนวทางที่ชัดเจนในการประสานงานในระดับพื้นที่ เป็นต้น

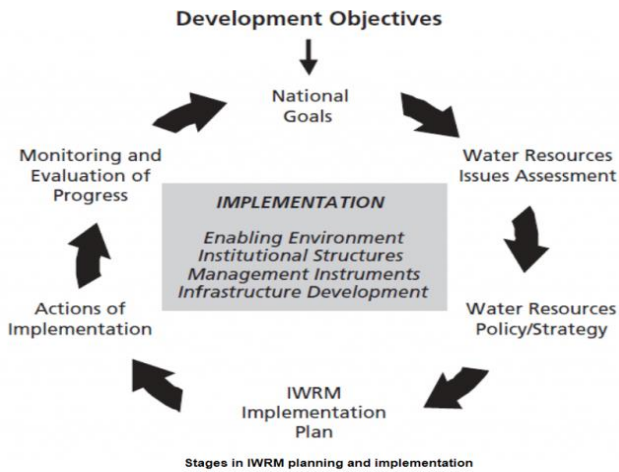
5) การใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรในปริมาณที่สูงกว่าการใช้น้ำเพื่อการอุตสาหกรรมและการอุปโภคบริโภค (สัดส่วน 90:10) ในขณะที่มูลค่าผลผลิตทางการเกษตรมีความแตกต่างจากมูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมและการบริการอย่างมาก (สัดส่วน 10:90)

6) จุดอ่อนด้านการสื่อสารยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรน้ำ เห็นได้จากการขาดระบบเตือนภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพ และประชาชนยังมีความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เนื่องจากการขาดระบบการซ้อมการรับมือกับภัยพิบัติทางน้ำ และขาดการสื่อสารให้ความรู้ อีกทั้งการสื่อสารจากส่วนราชการไปสู่ผู้รับสารยังไม่ตอบโจทย์ความต้องการ (ถูกที่ ถูกเวลา และถูกเทคโนโลยี)

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมากกว่า 43 หน่วยงาน ขาดเอกภาพและมีช่องว่าง

3. แนวทางในการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ผลการศึกษาพบว่า จากเดิมประเทศส่วนใหญ่ในโลกใช้ระบบการบริหารจัดการน้ำเป็นรายสาขาและแบ่งแยก โดยนิยมใช้วิธี “สั่งการและควบคุม” เป็นหลัก แต่แนวทางดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขปัญหาความไม่สมดุลระหว่างความต้องการใช้น้ำกับอุปทานน้ำ หรือปริมาณน้ำต้นทุนของผู้ใช้น้ำกลุ่มต่าง ๆ ที่แตกต่างกันได้ จึงเกิดแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการลุ่มน้ำแบบบูรณาการ (IWRM)

ซึ่งเป็นกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำที่ส่งเสริมให้เกิดการประสานงานในการพัฒนาและบริหารจัดการน้ำ ที่ดินและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์อย่างสูงสุด ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและความเป็นธรรม และยังคงรักษาความยั่งยืนของระบบนิเวศที่สำคัญไว้ โดยวิธีการดำเนินงานจะเป็นความร่วมมือในทุกภาคส่วนแบบบูรณาการ ทั้งข้ามสาขาและข้ามหน่วยงานไปจนถึงการจัดการน้ำข้ามแดนตามความเหมาะสม ซึ่งไทยควรนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

4. การทบทวนรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของต่างประเทศ พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำได้ในระดับที่น่าพอใจ อาทิ การจัดตั้งกระทรวงน้ำเป็นการเฉพาะขึ้นดังเช่นประเทศเนเธอร์แลนด์ การกระจายอำนาจการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำไปยังระดับภูมิภาคและท้องถิ่น และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับลุ่มน้ำ โดยการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการลุ่มน้ำ และมีบทบาทหน่วยงานเฉพาะสำหรับการประสานการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียดังเช่นของสหราชอาณาจักร การเพิ่มบทบาทของกระทรวงด้านสิ่งแวดล้อม และลดความซ้ำซ้อนของการบริหารและดำเนินงานงบประมาณดังเช่นเดียวกับเกาหลีใต้

การจัดตั้งกระทรวงสิ่งแวดล้อมและน้ำขึ้น โดยมีพันธกิจสำคัญด้านหนึ่งในการดูแลการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ดูแลเรื่องการชลประทาน การระบายน้ำ การรักษาคุณภาพน้ำ การป้องกันน้ำท่วม การฟื้นฟูแม่น้ำและลำธาร ดังเช่นมาเลเซีย รวมถึงการจัดตั้งหน่วยงานด้านน้ำ (Department of Water Affairs) ที่เป็นหน่วยงานระดับชาติ ทำหน้าที่ในการกำหนดกรอบระเบียบและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำไปสู่การปฏิบัติจริงดังเช่นแอฟริกาใต้ และกรณีของอิสราเอลที่จัดตั้ง Government Water and Sewage Authority เพื่อรับผิดชอบการบริหารจัดการ การดำเนินงาน การอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรน้ำของประเทศให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและยังมีคณะกรรมการที่มีอำนาจอิสระเพื่อดำเนินการเรื่องนี้อีกด้วย

5. ข้อเสนอแนะ คณะผู้วิจัยเสนอให้มีการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรน้ำที่เป็นกระทรวงอัจฉริยะรูปแบบใหม่ มีเป้าหมาย คือ การเพิ่มศักยภาพและสมรรถนะในการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งจะทำให้กระทรวงมีอำนาจสั่งการสูงสุดในการกำกับ ควบคุมและบริหารงานทุกหน่วยงานในสังกัด และแบ่งบทบาทของหน่วยงานได้อย่างชัดเจนขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาทับซ้อนของหน้าที่และไม่แบ่งแยกจากกันเช่นในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถบูรณาการแผนงานและงบประมาณในระดับแนวตั้งและแนวนอน รวมถึงมีหน้าที่ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ และสร้างความปลอดภัยในการปฏิบัติงานให้สัมฤทธิ์ผล อีกทั้งยังควรเป็นองค์กรพิเศษที่มีความเป็นอัจฉริยะด้วยการนำนวัตกรรมและเครื่องมือด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านการเงิน และด้านสังคมมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ รวมไปถึงยังต้องเป็นกระทรวงที่ค้ำประกันและเข้าใจถึงความแตกต่างของแต่ละพื้นที่และลุ่มน้ำอีกด้วย

บทสรุปและการวิเคราะห์

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่สามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังประสบปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน แม้รัฐบาลได้ตั้ง 4 เสาหลักในการบริหารจัดการน้ำแล้ว แต่ปัญหายังคงมีมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการเสนอให้มีการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรน้ำที่เป็นกระทรวงอัจฉริยะรูปแบบใหม่ โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มศักยภาพและสมรรถนะในการบริหารจัดการน้ำให้สมบูรณ์รอบด้านมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของรัฐบาลที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศ และเพื่อให้เกิดความสมดุลและเพียงพอในทุกกิจกรรมการใช้น้ำ ประกอบกับปัญหาความไม่มั่นคงทางน้ำที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศ

ที่แปรปรวน ซึ่งทั่วโลกกำลังประสบอยู่ จึงมีแนวคิดที่จะให้มีหน่วยงานระดับกระทรวงเพื่อรับผิดชอบโดยตรง

ขณะที่ รศ.ดร.เสรี ศุภราทิตย์ รองประธานกรรมการมูลนิธิสภาเตือนภัยพิบัติแห่งชาติ มีความคิดเห็นว่า ภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการบริหารไปยังส่วนท้องถิ่น ด้วยการให้อำนาจแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือหน่วยงานท้องถิ่นในการตัดสินใจ ดำเนินการ รวมถึงบริหารจัดการกับสถานการณ์น้ำที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้เอง ส่วนข้อเสนอของ ดร.นาอิม แลนี อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความคิดเห็นว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวต้องมีการออกแบบการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนและเปลี่ยนผ่านสู่การจัดการแบบบูรณาการ คือ “พร้อมรับ ฟันกลับและปรับตัว” (resilient water system) ที่ต้องอาศัยการสนับสนุนของการเมือง ภาควิชาการ และภาคประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเรื่อง “รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำของประเทศไทย ทรัพยากรน้ำกับการพัฒนาเศรษฐกิจ” (2561) ซึ่งเสนอว่าการแก้ไขปัญหาสถานการณ์น้ำ ควรทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเฉพาะนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและต้องมีการทบทวนเป็นระยะ เพื่อให้นโยบายมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อลดความเสียหายจากเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

จากข้อมูลและข้อค้นพบข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของไทยที่ควรจะเป็นประกอบด้วย

1. จัดตั้งหน่วยงานหลักระดับกระทรวงเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบการบริหารจัดการน้ำโดยตรง เนื่องจากเป็นภารกิจและมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบกว้างขวางและเพื่อให้เกิดการบริหารงานที่เป็นเอกภาพมากยิ่งขึ้น
2. รัฐควรเป็นเจ้าภาพหลักในการประสานและบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ
3. ควรกระจายอำนาจในการตัดสินใจ ดำเนินการหรือบริหารจัดการกับสถานการณ์น้ำที่เกิดขึ้นในลักษณะเร่งด่วนให้กับหน่วยงานท้องถิ่น อาทิ ผู้ว่าราชการจังหวัด เทศบาล อบจ. หรือ อบต. เป็นต้น
4. ศึกษาทบทวนและถอดบทเรียนจากปัญหาหรือสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความพร้อมในการรับมือได้ตลอดเวลาและสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้น

ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่ได้นำเสนอไปข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของบทสรุปในประเด็นที่สำคัญ หากผู้อ่านมีความสนใจต้องการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม สามารถสืบค้นได้ตาม QR Code ที่แนบมาท้ายบทความนี้

บรรณานุกรม

- การจัดการน้ำ. (13 กรกฎาคม 2560). สืบค้น 6 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/113717-gov-MHESI-TDRI-NRCT-proposal-ministry-of-Water-Resources-results-report.html>
- กรม.เห็นชอบตั้งกระทรวงทรัพยากรน้ำ. (2 ตุลาคม 2556). สืบค้น 30 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/199091>
- นาอิม แลนี. (6 มิถุนายน 2566). โจทย์ใหม่การบริหารจัดการน้ำ: ประเทศไทยไม่เหมือนเดิม. จาก <https://www.sdgmovement.com/2023/06/01/management-of-water-and-sanitation-for-all/>
- เปิดผลศึกษา อว.-TDRI-วช. ชงตั้งกระทรวงน้ำแยกอำนาจกำกับปฏิบัติ ตั้งองค์กรมันสมอง. (17 พฤศจิกายน 2565). สืบค้น 30 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/113717-gov-MHESI-TDRI-NRCT-proposal-ministry-of-Water-Resources-results-report.html>
- รัฐบาลเล็งปิดฝุ่นตั้งกระทรวงน้ำ ยกระดับบริหารจัดการการรวม. (23 มิถุนายน 2565). สืบค้น 30 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/113717-gov-MHESI-TDRI-NRCT-proposal-ministry-of-Water-Resources-results-report.html>
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2565). โครงการศึกษานวัตกรรมเชิงระบบ โครงสร้าง และกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศไทย. สืบค้น 28 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2023/09/water-management.pdf>
- สุจิต คุณธนกุลวงศ์. (2561). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์น้ำของประเทศไทย-ทรัพยากรน้ำกับการพัฒนาเศรษฐกิจ. สืบค้น 30 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://tdri.or.th/wp-content/uploads/2023/09/water-management.pdf>
- สมศักดิ์ชงยก สทนช.เป็นกระทรวงแก้ปัญหาหน้าทุกภาคส่วนครบวงจร. (6 พฤศจิกายน 2566). สืบค้น 30 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.thairath.co.th/news/politic/2738578>

ศึกษารายละเอียดของรายงานวิจัยได้ที่

โครงการศึกษาจัดทำองค์ความรู้รองรับภารกิจใหม่ด้านการอนุญาตใช้น้ำ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 หมวด 4 การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ

วิจัยโดย กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
เรียบเรียงโดย ปิยะวรรณ ปานโต
วิทยากรชำนาญการพิเศษ

“การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในประเทศไทย ควรได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานตามภารกิจไม่ว่าจะเป็นภาคประชาชน ภาคเอกชน หน่วยงานราชการทุกฝ่าย เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทำให้เกิดความสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ภายใต้สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรมีการส่งเสริม สร้างความรู้ให้กับบุคลากรภาครัฐ ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น โดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมาใช้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561”

บทนำ

กรมทรัพยากรน้ำมีบทบาทสำคัญในการบริหารทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบ และเชื่อมโยงในการบริหารจัดการน้ำระดับลุ่มน้ำ ซึ่งมีความสอดคล้องตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน โดยมีการตั้งสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) ขึ้น เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2560 โดยมีหน้าที่กำหนดกรอบ หลักเกณฑ์ แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำข้ามลุ่มน้ำ และกำหนดแนวทางการจัดสรรทรัพยากรน้ำในภาวะวิกฤต ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อบทบาทและภารกิจเดิมของกรมทรัพยากรน้ำ โดยมีพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทว่าด้วยทรัพยากรน้ำ ที่ให้ความสำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรการในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการเข้าถึงน้ำ การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืนและเป็นธรรม มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การมีส่วนร่วมของประชาชนในลุ่มน้ำ ตลอดจนการแบ่งประเภทการใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะ ซึ่งได้กำหนดลักษณะ รายละเอียด หลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข ทั้งนี้ พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 หมวด 4 การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ ที่กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่และอำนาจออกกฎกระทรวงตามความในมาตรา 45 ความว่า กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการขอรับใบอนุญาต การออกใบอนุญาต อายุใบอนุญาต การขอต่อใบอนุญาต การโอนใบอนุญาต และการขออนุญาต รวมทั้งการขอและการออกใบแทนอนุญาต การใช้น้ำประเภทที่สอง

และประเภทที่สาม และออกกฎกระทรวง ตามความในมาตรา 50 และตามความในมาตรา 51 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการติดตั้งเครื่องมือวัดหรือประเมินปริมาณน้ำที่ใช้และการเก็บข้อมูลที่จำเป็นเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมการใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะของผู้รับใบอนุญาตการใช้น้ำประเภทที่สองและประเภทที่สาม ทั้งนี้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของประชาชน ระบบสาธารณสุข โภชนาการ เศรษฐกิจ สังคม อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศต่อไป

กรมทรัพยากรน้ำในฐานะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องส่งเสริมเจ้าหน้าที่และบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจในสาระสำคัญของกฎหมายและการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรองรับตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นการเสริมสร้างองค์ความรู้เพิ่มทักษะด้านวิชาการเกี่ยวกับกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง และการเรียนรู้แนวทางการใช้น้ำ การควบคุมการใช้น้ำจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อภารกิจภายใต้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

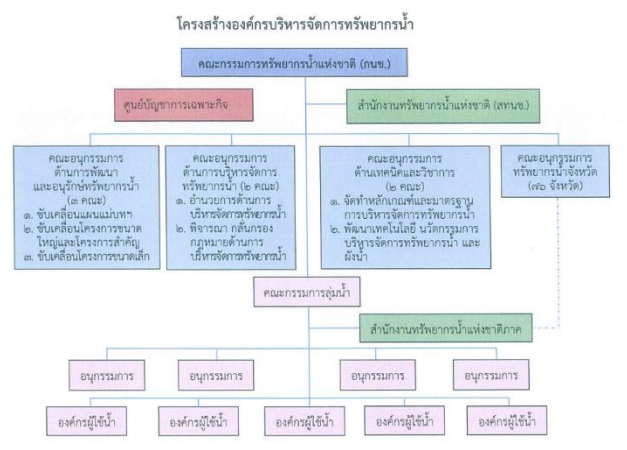
1. เพื่อศึกษาจัดทำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องรองรับภารกิจใหม่ด้านการอนุญาตใช้น้ำ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

2. เพื่อให้บุคลากรกรมทรัพยากรน้ำ ได้รับการเสริมสร้างศักยภาพและเพิ่มทักษะในการปฏิบัติงานรองรับภารกิจใหม่ ตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

3. เพื่อให้บุคลากรกรมทรัพยากรน้ำได้รับความรู้ความเข้าใจในเชิงวิชาการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกับบุคลากร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

ที่ผ่านมาประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำหลายฉบับ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบองค์รวม ร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรน้ำของประเทศ และเมื่อพิจารณาถึงภารกิจและอำนาจหน้าที่ที่มีความซ้ำซ้อนและคล้ายกันของ 42 หน่วยงาน อาทิ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ กรมชลประทาน กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรน้ำบาดาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การประปานครหลวง การประปาส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ส่งผลให้การดำเนินการจัดการปัญหาด้านทรัพยากรน้ำของประเทศขาดความเอกภาพ ไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้ง ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งระบบเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีความเป็นเอกภาพ สามารถบริหารจัดการกับสถานการณ์วิกฤตด้านทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นความเดือดร้อนของประชาชนได้อย่างทันท่วงทีและมีประสิทธิภาพ และปัจจุบันการจัดสรรน้ำและการใช้น้ำของประเทศมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการด้านอุปโภคบริโภค การรักษาระบบนิเวศ จาริตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว จำนวน 4 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) กรมชลประทาน (ชป.) กรมทรัพยากรน้ำบาดาล (ทบ.) และกรมทรัพยากรน้ำ (ทน.)

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 (ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 135 ตอนที่ 112 ก เมื่อวันที่ 28

ธันวาคม 2561) เป็นกฎหมายหลักฉบับแรกที่ตราขึ้น และเป็นกฎหมายแม่บทของการกำหนดหน้าที่และอำนาจขอบเขตในการบริหารจัดการน้ำ โดยหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่และอำนาจจะต้องออกอนุบัญญัติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ในมาตราที่เกี่ยวข้อง และระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ของรัฐในการดำเนินการตามภารกิจ รวมถึงกำหนดให้มีการจัดทำกฎหมายรองอื่น ๆ ตามมา เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของประเทศครอบคลุมทุกมิติด้านน้ำ ทั้งการจัดสรร การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ และสิทธิในน้ำของประชาชน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง โดยพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ได้แบ่งโครงสร้างของกฎหมายออกเป็น 9 หมวด และบทเฉพาะกาลทั้งหมด 106 มาตรา มีการกำหนดนิยามคำว่า “น้ำ” “ทรัพยากรน้ำ” “ทรัพยากรน้ำสาธารณะ” “การใช้น้ำ” “ลุ่มน้ำ” “ภาวะน้ำแล้ง” “ภาวะน้ำท่วม” “ผิวน้ำ” “กรรมกร” “เลขธิการ” “สำนักงาน” “พนักงานเจ้าหน้าที่” “หน่วยงานของรัฐ” “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” และบทบัญญัติหมวด 1 ถึงหมวด 9 ซึ่งเป็นการสร้างองค์ความรู้ต่อภารกิจใหม่แก่บุคลากรของกรมทรัพยากรน้ำ อาทิ หมวด 4 การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ (มาตรา 40-มาตรา 55) ที่ได้กำหนดให้การจัดสรรน้ำของประเทศต้องคำนึงถึงน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค การรักษาระบบนิเวศ จาริตประเพณี การบรรเทาสาธารณภัย การคมนาคม เกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การจัดลำดับความสำคัญให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) กำหนด โดยกำหนดให้การใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะ แบ่งออกเป็นสามประเภท และมีการกำหนดให้ได้รับใบอนุญาตการใช้ น้ำประเภทที่สองและประเภทที่สามต้องติดตั้งเครื่องมือวัดหรือประมินน้ำที่ใช้ และเก็บข้อมูลที่จำเป็นสำหรับพนักงานและเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและควบคุมการใช้ทรัพยากรน้ำต่อไป

ส่วนหมวด 7 พนักงานเจ้าหน้าที่ (มาตรา 80-มาตรา 82) กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามที่ระบุไว้ในมาตรา 80 แห่งพระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่แสดงบัตรประจำตัวผู้ที่เกี่ยวข้องและให้ผู้ที่เกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และหมวด 8 ความรับผิดชอบแห่งการทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำสาธารณะ (มาตรา 83-

มาตรา 84) กำหนดให้ผู้ใดที่จงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำโดยผิดกฎหมายทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำ สาธารณะหรือใช้ทรัพยากรน้ำสาธารณะโดยไม่มีสิทธิตามกฎหมาย ผู้นั้นกระทำความผิดต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อรัฐเพื่อการนั้น ซึ่งค่าสินไหมทดแทนมีการกำหนดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 83 แห่งพระราชบัญญัติ

โดยคณะผู้วิจัยมีข้อเสนอเพื่อให้สอดคล้องตามกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อหลายภาคส่วนจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือ กลไกในการทำงาน และควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การบริหารทรัพยากรบุคคล การสำรวจความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดทำ ปรับปรุงระบบสารสนเทศระบบการอนุญาต และควบคุมการใช้น้ำเพื่อสร้างความตระหนักให้กับผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ได้เสนอแนวคิดในการพิจารณาจัดตั้งกองทุนทรัพยากรน้ำ หรือการจัดหารายได้จากการปฏิบัติงานตามกฎหมาย โดยให้ถูกต้องตามระเบียบกระทรวงการคลัง เพื่อรองรับในการบริหารจัดการการทำงานที่เกี่ยวข้องในอนาคต รวมถึงแนวทางการจัดสรรงบประมาณให้หน่วยปฏิบัติภายนอก (ถ้ามี) กรณีการทำงานร่วมกัน

บทสรุปและการวิเคราะห์

พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 มีเจตนารมณ์เพื่อจัดให้มีกฎหมายว่าด้วยทรัพยากรน้ำที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำอย่างเป็นเอกภาพ ขณะเดียวกันกำหนดก็ให้มีองค์กรที่เหมาะสมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำทั้งในระดับชาติ ระดับลุ่มน้ำ และระดับผู้ใช้น้ำ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ใช้น้ำเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานขององค์กร เนื่องจากปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกปี โดยบุคลากรภายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวหรือกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง หรือศึกษากฎหมายที่มีลักษณะเทียบเคียง สามารถประยุกต์ใช้ต่อยอดเรื่องกฎหมายเบื้องต้นได้ ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นหลักประกอบในการพิจารณากรณีการปฏิบัติทางปกครองและความรับผิดชอบต่าง ๆ คดีพิพาท หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ หรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร

ปัจจุบันปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ซับซ้อน จึงต้องมีการบริหารจัดการในเชิงรุกทั้ง

ในระดับองค์กรและระดับชาติ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องมีวิธีการดำเนินงานในทิศทางและมีเป้าหมายชัดเจน ดังนี้

1. บุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องมากขึ้น และสามารถพัฒนางานตามภารกิจให้มีคุณภาพ มีการพัฒนาผู้ปฏิบัติงานตลอดจนพัฒนาความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องอาศัยการบริหารจัดการจากผลการศึกษาวิจัยของกรมทรัพยากรน้ำอันส่งผลต่อประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานที่สามารถช่วยเหลือประชาชนและมีแนวทางสู่ความสำเร็จในการจัดการกับชุมชน ทรัพยากรของคนในท้องถิ่น เพื่อลดการต่อต้านจากประชาชน ซึ่งอาจเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง อย่างเช่นการมีกฎหมายเรียกเก็บเงินค่าน้ำกรณีการใช้น้ำสาธารณะ ซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมีผลกระทบต่อหลายภาคส่วน จึงจำเป็นต้องมีขั้นตอน และกระบวนการพิจารณาร่วมกัน และต้องได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีผลกระทบน้อยที่สุดเป็นประการสำคัญ

การเรียกเก็บค่าบริการและค่าธรรมเนียม (นอกเขตกรุงเทพมหานคร 70 จังหวัด)

ประเภทบริการ	อัตราค่าบริการ (บาทต่อหน่วย)		อัตราค่าบริการ (บาทต่อหน่วย)		อัตราค่าบริการ (บาทต่อหน่วย)	
	กรณีผู้มีรายได้น้อย	กรณีอื่น	กรณีผู้มีรายได้น้อย	กรณีอื่น	กรณีผู้มีรายได้น้อย	กรณีอื่น
บริการประปา	3.50	3.50	-	-	3.50	3.50
บริการประปา	3.50	3.50	-	-	3.50	2.625
บริการประปา	3.50	3.50	-	-	3.50	1.05
บริการประปา	3.50	3.50	-	-	3.50	3.50
บริการประปา	3.50	3.50	-	-	3.50	1.05

ราคา: 1 บาท = 10 บาท

2. ภาครัฐควรมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ให้กับบุคลากร และให้ประชาชน/ชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทส่งเสริมการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ และบทบาทในการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำควบคู่กัน

3. การสนับสนุนเทคโนโลยีเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและสามารถวิเคราะห์สถานการณ์น้ำอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ฐานข้อมูลด้านการจัดสรรน้ำ ภาพรวมการบริหารจัดการน้ำ เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างการเรียนรู้การปรับตัวของประชาชนต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศภาวะโลกร้อน ความเป็นไปได้และความถี่ของการเกิดอุทกภัยแผ่นดินถล่ม ภัยแล้งจากสภาพภูมิอากาศ ภัยแล้งซ้ำซาก

ด้วยการส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้ นวัตกรรม เทคโนโลยี การนำข้อมูลมาใช้งานในการวิเคราะห์ วางแผน การพัฒนาระบบเฝ้าระวังและเตือนภัยจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทำให้การตัดสินใจแก้ปัญหาและรับมือกับสถานการณ์น้ำต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำ

4. ศึกษาวิจัยระบบลุ่มน้ำในองค์กรรวมทั้งให้เห็นสภาพปัญหาหรือความสำเร็จของกลุ่มน้ำ รวมถึงการดำเนินงานที่ผ่านมาว่าสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดเพื่อสู่สาธารณชนรับทราบ

5. เสนอให้มีการจัดตั้ง “กระทรวงทรัพยากรน้ำ” ที่เป็นกระทรวงอัจฉริยะรูปแบบใหม่ โดยมีเป้าหมาย คือ การเพิ่มศักยภาพและสมรรถนะในการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ และมีอำนาจในการกำกับดูแลการบริหารงานของหน่วยงานในสังกัดในฐานะหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจหลักด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบครบวงจร

ทั้งนี้ ผลการศึกษาที่ได้นำเสนอข้างต้นเป็นบทสรุปในประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ หากผู้อ่านมีความสนใจต้องการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม สามารถสืบค้นได้ตาม QR Code ที่แนบมาทำยบบทความนี้

บรรณานุกรม

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรมทรัพยากรน้ำ. (ม.ป.ป.). *ความเป็นมา*. สืบค้น 29 พฤศจิกายน 2566 จาก https://www.dwr.go.th/about_us.php?about_us_id=1
- _____. (กันยายน 2563). *โครงการศึกษาจัดทำองค์ความรู้รองรับภารกิจใหม่ด้านการอนุญาตใช้น้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 หมวด 4 การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ*. สืบค้น 29 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://dwr.go.th/uploads/finalreport.pdf>
- จุฬาพัฒน์ ช่างเกต. (ม.ป.ป.). *บันทึกท้ายพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561*. สืบค้น 6 ธันวาคม 2566 จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/elaw_parcy/ewt_dl_link.php?nid=2517&filename=index
- เปิดผลศึกษา'อว.-TDRI-วช.' ชงตั้ง'กระทรวงน้ำ' แยกอำนาจกำกับ-ปฏิบัติ'-ตั้งองค์กร'มันสมอง' (17 พฤศจิกายน 2565). สืบค้น 29 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.isranews.org/article/isranews-scoop/113717-gov-MHESI-TDRI-NRCT-proposal-ministry-of-Water-Resources-results-report.html>
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2562). *การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ*. สืบค้น 1 ธันวาคม 2566 จาก <http://www.onwr.go.th/wp-content/uploads/2019/11/%>

ศึกษารายละเอียดของรายงานวิจัยได้ที่

รูปแบบถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนเพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน จังหวัดบุรีรัมย์

วิจัยโดย มนูญ มนูญจร, อนัญญา โพธิ์ประดิษฐ์,
สุนทรีย์ จินธรรม, และยุพธนา นาคทกวิค
เรียบเรียงโดย จันทมร สีหาบุญลี
วิทยากรชำนาญการพิเศษ

“การถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยหลักการ L-I-A-M-S ดังนี้ Leadership คือ ภาวะผู้นำของผู้ผู้นำในชุมชน Innovation คือ นวัตกรรมอันก่อให้เกิดขึ้นมาจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น Area base คือ การร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน Management คือ การบริหารจัดการ และ Synergy คือ ความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอก”

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ประมาณ 178,738 ตร.กม. ครอบคลุม 19 จังหวัด มีจำนวนประชากรประมาณ 1 ใน 3 ของทั้งประเทศ มีลุ่มน้ำหลักจำนวน 3 สาย คือ ลุ่มน้ำชี ลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำโขง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ปัญหาสำคัญคือ การขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ในฤดูฝนมักเกิดอุทกภัย ชุมชนลุ่มทอง จังหวัดบุรีรัมย์ นับเป็นพื้นที่ที่ดำเนินการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ด้วยพลังเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการประยุกต์ใช้หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ เกิดเป็นองค์ความรู้การบริหารจัดการน้ำในชุมชน จนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ความสำเร็จที่เกิดขึ้นทำให้มีน้ำพอเพียงกับพื้นที่การเกษตร ตลอดทั้งปี ในการหล่อเลี้ยงระบบนิเวศน์ และเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับมิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ดังนั้น จึงควรมีการสร้างรูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ให้สามารถเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่เหมาะสมกับลักษณะภูมินิเวศของชุมชนในพื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อประเมินคุณภาพรูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนจังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในจังหวัดบุรีรัมย์ มีปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ ด้านองค์ความรู้ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม และเทคโนโลยี ด้านสภาพพื้นที่และเครือข่ายความร่วมมือภายในชุมชน ด้านปรัชญาการบริหารจัดการ และด้านความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอก ซึ่งปัจจัยในแต่ละด้านมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ

1.1 คุณลักษณะสำคัญของปัจจัยสำคัญด้านภาวะผู้นำ ประกอบด้วย ต้องเป็นผู้นำเครือข่ายสืบสานภูมิปัญญาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจากคนรุ่นก่อน ผู้นำเครือข่ายต้องเป็นตัวแทนชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาเป็นอย่างดี ความเป็นผู้นำอาสาและมีประสบการณ์ที่คอยให้คำปรึกษาในชุมชน มีแหล่งเรียนรู้ที่มีประชาชนชาวบ้านอยู่ใกล้หรืออยู่ในจังหวัด การประชุมร่วมกันกับประชาชนในทุกเดือนเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรมาให้คำแนะนำให้ความรู้ด้านการเกษตรยั่งยืน ผู้นำเครือข่ายเป็นผู้ที่เรียนรู้ชอบทำงานที่ท้าทายโดยไม่ท้อถอยอย่างต่อเนื่อง ผู้นำเครือข่ายเป็นผู้ชี้แนะให้พึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือตนเองได้ ชุมชนมีผู้นำขยันทำงานเพื่อมีส่วนร่วมโดยที่งานตนเองไม่เสียหาย และเป็นผู้นำชุมชนในการสร้างแรงบันดาลใจและมุ่งมั่นนำพาเครือข่ายทำงานให้ประสบความสำเร็จ

1.2 คุณลักษณะสำคัญของปัจจัยสำคัญด้านองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรม และเทคโนโลยี ประกอบด้วย ชุมชนมีความรู้พื้นฐานในการทำเกษตร เช่น การทำนา ทำสวน ยึดถือประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น ประเพณีลอยกระทง มีความเข้าใจประเพณี 12 เดือน และการครองหลักการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะเกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำ มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และสภาพพื้นที่ มีการส่งเสริมถ่ายทอดความรู้ในการวางแผนการผลิต มีความรู้และทักษะด้านเทคนิค การขยายพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ มีความเชื่อด้านพิธีกรรมพื้นถิ่น เช่น ผีตาแฮก เซิ้งนางแมว เซิ้งบั้งไฟ รู้จักใช้พลังงานทางเลือก เช่น นำพลังงานแสงอาทิตย์มาใช้ประโยชน์ มีความเข้าใจ และสามารถใช้เครื่องมือทางการเกษตรได้เป็นอย่างดี และมีความสนใจอนุรักษ์สัตว์ที่ใช้แรงงานในการเกษตร และทำปศุสัตว์ภาพ

1.3 คุณลักษณะสำคัญของปัจจัยสำคัญด้านสภาพพื้นที่และความร่วมมือภายในชุมชน ประกอบด้วย แม่น้ำไหลผ่านบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ทางการเกษตรของชุมชน ปริมาณน้ำมีเพียงพอสำหรับการใช้เพื่อการเกษตรได้ตลอดปี มีห้วย หนอง คลอง บึง กักเก็บน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ การสร้างคลองส่งน้ำขึ้นใหม่เพื่อนำน้ำไปสู่พื้นที่การเกษตร บ่อน้ำในพื้นที่การเกษตรทั้งที่มีอยู่เดิมตามธรรมชาติ สระแก้มลิง สระลูกลิง และสระพลวงในพื้นที่การเกษตร แหล่งน้ำประจำชุมชน แหล่งน้ำใต้ดิน หรือน้ำบาดาลในพื้นที่การเกษตร การปรับปรุงพื้นที่แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอยู่เสมอ มีแหล่งน้ำสะอาดสามารถใช้บริโภค และเพื่อใช้ในการเกษตรได้

1.4 คุณลักษณะสำคัญของปัจจัยสำคัญด้านปรัชญาด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการบริหารจัดการมีส่วนร่วมในการอาสา สร้างการมีส่วนร่วมในรูปของแรงงานและทรัพย์สิน มีการเรียนรู้โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง มีการจัดตั้งคณะกรรมการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้น้ำ การขุดสระในไร่นาหรือพื้นที่ทำการเกษตร การขุดลอกคลองส่งน้ำอยู่เสมอ รู้จักระบบการตลาดของชุมชน การจัดทำบัญชีครัวเรือน มีกองทุนเพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืมในการประกอบอาชีพ และชุมชนมีการจัดประชุมอยู่เสมอ

1.5 คุณลักษณะสำคัญของปัจจัยสำคัญด้านความร่วมมือและการสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอก ประกอบด้วย การประสานความร่วมมือจากภาครัฐเพื่อสนับสนุนทุนและเครื่องจักรจาก

เกษตรกรอำเภอ นำมาใช้พัฒนาชุมชน การจัดทำงบประมาณของกลุ่มเครือข่ายภายในชุมชนเอง การเสนอโครงการกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ มีนโยบายระดับประเทศเพื่อสนับสนุนโครงการสาธารณะ มีหน่วยงานจากต่างประเทศ เช่น ทูต ตัวแทนของรัฐบาลมาศึกษาดูงาน เจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรให้คำแนะนำความรู้ด้านการเกษตรยั่งยืน มีสื่อมวลชนสนับสนุนเผยแพร่งานพัฒนาด้านการบริหารจัดการน้ำ มีเครือข่ายเยาวชน เกษตรกร กลุ่มสตรีและผู้ด้อยโอกาสมาเรียนรู้ มีสื่อสาร มวลชนให้ความสนใจมาทำข่าวสารเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ มีแรงงานในพื้นที่การสำรวจแหล่งน้ำ และปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

2. การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนจังหวัดบุรีรัมย์

การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการโดยอาศัยฐานการเรียนรู้ เพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

2.1 Leadership คือ ภาวะผู้นำของผู้ผู้นำในชุมชน ซึ่งต้องมีความรู้ความเข้าใจ เป็นปราชญ์ของชุมชนที่เป็นผู้นำเครือข่ายสืบสานภูมิปัญญาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจะต้องเป็นตัวแทนชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา มีประสบการณ์สูง สามารถให้คำปรึกษาสมาชิกในชุมชนและพร้อมที่จะสร้างแหล่งเรียนรู้ร่วมกันกับสมาชิกในชุมชนและเป็นผู้จัดการประชุมร่วมกันทุกเดือนเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานราชการ ทั้งทางด้านการเกษตรและด้านอื่น ๆ เป็นผู้ที่รักถิ่นฐานบ้านเกิดและไม่คิดย้ายถิ่น ตลอดจนมีความพร้อมต่อการรับรู้และติดตามข้อมูลข่าวสารเพื่อถ่ายทอดให้สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

2.2 Innovation หมายถึง นวัตกรรมอันก่อให้เกิดขึ้นมาจากความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นวัตกรรมและเทคโนโลยีจากพื้นฐานการทำเกษตร เช่น การทำนาทำสวน โดยยึดถือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำที่สืบทอดกันมา เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณี 12 เดือน ซึ่งสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ทั้งนี้เพื่อสร้างจิตสำนึกรักถิ่นฐาน เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและสภาพพื้นที่ในด้านการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ เรียนรู้เทคโนโลยีพลังงานทางเลือก เช่น นำพลังงานแสงอาทิตย์มาใช้ประโยชน์ และติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหวด้านสภาพภูมิอากาศอยู่เสมอ

2.3 Area base หมายถึง การร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน สมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าใจพื้นที่ของตนเองให้ดีที่สุดก่อน ว่ามีการไหลผ่านของแม่น้ำอย่างไร หรือมีแหล่งน้ำบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่ทางการเกษตรของชุมชนหรือไม่ มีปริมาณน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรได้ตลอดปีหรือไม่ มีห้วย หนอง คลอง บึง กักเก็บน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอยู่ที่ใดบ้าง การปรับปรุงพื้นที่แหล่งน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรอยู่เสมอ มีแหล่งน้ำสะอาดเพื่อบริโภค ปรับเปลี่ยนการเกษตรมาทำการเกษตรแบบยั่งยืน หมุนเวียนทุกฤดูกาลตลอดทั้งปี เลี้ยงสัตว์ประเภทต่าง ๆ

2.4 Management คือ การบริหารจัดการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการบริหารให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ในหลักการพึ่งตนเอง และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วม และการจัดตั้งคณะกรรมการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการใช้น้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชน มีการขุดลอกคลองส่งน้ำอยู่เสมอ และสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองคุณภาพน้ำโดยตระหนักถึงคุณค่าของปริมาณน้ำที่มีอยู่อย่างจำกัด

2.5 Synergy คือ ความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอกชุมชน โดยมีการประสานความร่วมมือจากภาครัฐเพื่อสนับสนุนทุนและเครื่องจักรน่านโยบายระดับประเทศที่กำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ เปิดพื้นที่ให้หน่วยงานจากต่างประเทศเข้ามาศึกษาดูงาน สื่อมวลชนเผยแพร่งานพัฒนาด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ สร้างเครือข่ายเยาวชน เกษตรกร กลุ่มสตรีและผู้ด้อยโอกาสมาเรียนรู้ มีการสำรวจแหล่งน้ำ และปฏิบัติงานต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการประสานความร่วมมือเครือข่ายองค์กรเอกชน มูลนิธิ สมาคม องค์กรการกุศลอื่น ๆ ให้การสนับสนุน นักวิชาการในพื้นที่ และนอกพื้นที่สนใจมาศึกษาดูงาน

สำหรับขั้นตอนและกระบวนการในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยหลักการดังกล่าว ผู้นำหรือปราชญ์ชาวบ้านจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดและเพิ่มเติมโดยนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ส่วนวิธีการถ่ายทอดจะใช้การบรรยายและการฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่ ผู้ที่รับการถ่ายทอดเป็นผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ

การวัดผลโดยสำรวจความพึงพอใจและผลสัมฤทธิ์จากการมีน้ำอย่างเพียงพอในการเกษตรและการอุปโภคบริโภคของแต่ละครัวเรือน หลักการ L-H-A-M-S โดยมีปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามหลักการเหล่านี้ คือ คุณภาพชีวิต

และระดับการศึกษาของชุมชน ส่วนการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดบุรีรัมย์ มีระดับค่าดัชนีความสอดคล้องซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินและสามารถนำไปใช้ได้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ระดับชุมชนและระดับลุ่มน้ำเพื่อป้องกันปัญหาการเกิดอุทกภัยและภัยแล้งในชุมชน

2. ทุกภาคส่วนควรร่วมมือในการสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำรูปแบบการถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขยายผลสู่ชุมชนที่ยังไม่มีการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชน

บทวิเคราะห์

น้ำเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การบริหารจัดการน้ำจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้มีน้ำอย่างเพียงพอในทุกกิจกรรมของมนุษย์ การบริหารจัดการน้ำจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น จะต้องเกิดจากความร่วมมือภาครัฐและเอกชน โดยภาครัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายในระดับมหภาค ส่วนภาคเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนซึ่งเป็นผู้นำนโยบายดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ ในฐานะผู้มีส่วนได้รับประโยชน์โดยตรงจากการบริหารจัดการน้ำ การบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชนจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยด้านต่าง ๆ คือ 1) ภาวะผู้นำ 2) องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นกับนวัตกรรมและเทคโนโลยี 3) สภาพพื้นที่และเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน 4) ปรัชญาการบริหารจัดการ 5) ความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภายนอก

สำหรับการถ่ายทอดไปสู่ชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพเช่นเดียวกับชุมชนต้นแบบ ชุมชนที่รับการถ่ายทอดจะต้องเป็นผู้นำที่มีความพร้อมต่อการเรียนรู้ด้วยการรับฟังการบรรยายและลงมือร่วมปฏิบัติในสถานที่จริง เมื่อเรียนรู้และเข้าใจถึงรูปแบบการบริหารจัดการน้ำ จะต้องสามารถถ่ายทอดและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับชุมชนของตนได้

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชน อาจมีความแตกต่างกันในหลายด้าน เช่น ลักษณะภูมิโนทัศน์ของพื้นที่ ความรู้ความสามารถและระดับการศึกษาของคน

ในชุมชน และการให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วม แสดงความเห็นหรือความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ น้ำในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการสนับสนุน ด้านนวัตกรรมและงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐอย่างเพียงพอ เป็นต้น

ดังนั้น หากจะนำรูปแบบการบริหารจัดการน้ำไป ถ่ายทอดสู่ชุมชนอื่น จะต้องดำเนินการภายใต้องค์ประกอบ ที่เป็นคุณลักษณะสำคัญในแต่ละด้านที่มีการศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งมีการปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับ ชุมชนภายใต้บริบทด้านสังคม ค่านิยมและวัฒนธรรม ประเพณี และที่สำคัญจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคนใน ชุมชนนั้นด้วย

ผลวิจัยข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของบทสรุปในประเด็น ที่สำคัญ หากมีความประสงค์สนใจในรายละเอียดเพิ่มเติม สามารถสืบค้นได้ตาม QR Code ที่แนบท้ายบทความนี้

บรรณานุกรม

ชวลิต สิมสวย. (2563). การจัดทำข้อมูลเพื่อการวางแผน บริหารจัดการน้ำ. สืบค้น 8 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.rdi.bru.ac.th/rd-01/manual.pdf>

ฐกร กาญจน์จิระเดช, มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และสมบุญณ์ สุขสำราญ. (2561). รูปแบบการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของ จังหวัดอุทัยธานี ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง. สืบค้น 8 ธันวาคม 2566 จาก [https://www.file:///C:/Users/Administrator/Downloads/deedenmcu,%23%23default.groups.name.editor%23%23,+09_%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%A3+\(1\).pdf](https://www.file:///C:/Users/Administrator/Downloads/deedenmcu,%23%23default.groups.name.editor%23%23,+09_%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%A3+(1).pdf)

มณูญ มนุขจร, อนัญญา โพธิ์ประดิษฐ์, สุนทรีย์ จินธรรม, และยุทธนา นาคทกวิค. (กันยายน 2563). รูปแบบถ่ายทอดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ชุมชนเพื่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน จังหวัดบุรีรัมย์. สืบค้น 8 ธันวาคม 2566 จาก http://grad.vru.ac.th/meeting_board/Meeting%20-2564/5.1/ส่งบทความฉบับสมบูรณ์%20-%20มณูญ.pdf

บริษัทอินโดรามา เจเนอเรส จำกัด (มหาชน). (2566). การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน. สืบค้น 9 ธันวาคม 2566 จาก <https://sustainability.indoramaventures.com/th/environmental/water-management>

อรัญญา ภูโคกค้อย, และวิษณุ สุमितสุวรรณค์. (2562). การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น:

กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบ้านไผ่ อำเภอพระยีน จังหวัด ขอนแก่น. สืบค้น 8 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.file:///C:/Users/Administrator/Downloads/nattapong02,+Journal+editor,+6-10-28-5067-5078-+621009+การบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.pdf>

ศึกษารายละเอียดของรายงานวิจัยได้ที่

การถอดบทเรียนชุมชนเพื่อการปฏิรูปกระบวนการจัดการทรัพยากร: พลวัตแห่งการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี

วิจัยโดย นายปรัชชัย ดาวอุดม
เรียบเรียงโดย บุษิตา ไททยานนท์
วิทยากรชำนาญการ

กระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนหนองพันจันทร์เป็นกระบวนการประชาธิปไตยตามแนวคิดและหลักการประชาธิปไตยชุมชน โดยมีทุนทางสังคมที่สร้างมาจากการจัดสำนึกกร่วมและแบบแผนความร่วมมือ กับทุนทางสังคมที่สร้างมาจกพลังแห่งการสร้างสรรค เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์จากการจัดการน้ำ เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งในการกำหนดกติกา ควบคุม ตรวจสอบและใช้กฎกติกาเหล่านั้นให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นบทเรียนการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชน

บทนำ

กระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนหนองพันจันทร์เป็นกระบวนการประชาธิปไตยตามแนวคิดและหลักการประชาธิปไตยชุมชน โดยมีทุนทางสังคมที่สร้างมาจากการจัดสำนึกกร่วมและแบบแผนความร่วมมือกับทุนทางสังคมที่สร้างมาจากการสร้างสรรคเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์จากการจัดการน้ำ เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งในการกำหนดกติกา ควบคุม ตรวจสอบ และใช้กฎกติกาเหล่านั้นให้เกิดประสิทธิภาพ บทเรียนการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชน คือ การให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากร และคำนึงถึงทุนทางสังคมที่สั่งสมอยู่ในชุมชน อันจะเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมและผลของการบริหารจัดการน้ำที่เกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรง ตัวแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชน ต้องเริ่มจากทุนทางสังคมของชุมชน ซึ่งในกรณีของชุมชนหนองพันจันทร์ทุนทางสังคมเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจ การมีจิตสำนึกกร่วมกัน และพลังแห่งการสร้างสรรค ทำให้ชุมชนมีกระบวนการประชาธิปไตยของชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบของการปรึกษาหารือมาอย่างยาวนาน โดยในปัจจุบันมีการใช้การสื่อสารที่ทันสมัย ยึดหลักความเป็นธรรม ความมีเหตุผล ความไว้วางใจ และการพูดคุยอย่างเป็นมิตรในขณะที่ทุนทางสังคมของชุมชนข้างต้นได้สร้างความตระหนักในสิทธิชุมชน จึงก่อให้เกิดพลวัตของการบริหารจัดการน้ำได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและกระบวนการพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน
2. เพื่อถอดบทเรียนการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนตามแนวทางการปฏิรูปการจัดการทรัพยากรน้ำตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
3. เพื่อนำเสนอตัวแบบการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชนที่เหมาะสม

ผลการวิจัย

เงื่อนไขและกระบวนการพัฒนาการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนพบว่า ชุมชนหนองพันจันทร์เกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของพื้นที่การผลิตทางการเกษตรเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศไทยภายใต้การเร่งรัดพัฒนาตามแนวทางการทำให้ทันสมัย ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน ชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าภายใต้วาทกรรมการพัฒนาสู่ความทันสมัยดังกล่าว ได้ทำให้ประชาชนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ถึงบุคลิกภาพแบบตะวันตกและวิถีชีวิตแบบทันสมัยได้เข้ามาแทนที่เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของบุคคลและชุมชน ตลอดจนการผลิตที่เคยเป็นไปเพื่อการยังชีพได้แปรเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า การเร่งรัดขยายพื้นที่การผลิตได้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและเข้มข้น ประชาชนในชนบทหลายคนแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าในยุคของการพัฒนาย่อมมุ่งหวังที่จะมีที่ดินในการทำไร่ ทำนา

เพื่อโอกาสของครอบครัวในการสร้างรายได้จากการเกษตรที่มุ่งไปสู่การค้า ซึ่งชุมชนหนองพันจันทร์ไม่ต่างอะไรกับชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่ป่าเขา กล่าวคือ เมื่อการส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาเคลื่อนเข้าสู่ชุมชน การขยายพื้นที่การผลิตและการเร่งรัดเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเป็นไปอย่างเข้มข้น ประกอบกับพื้นดินที่ยังคงอุดมสมบูรณ์เนื่องจากเป็นพื้นที่ของป่าเขาดั้งเดิม ผลผลิตก็ยิ่งได้รับตอบแทนกลับมามากยิ่งขึ้น หากแต่เมื่อเวลาผ่านไปเพียงไม่กี่ปีจากการเร่งรัดใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้น ขาดการวางแผนได้ทำให้ธรรมชาติมีความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว น้ำฝนซึ่งเป็นทรัพยากรน้ำแหล่งเดียวที่ใช้ในการเกษตรไม่ตกตามฤดูกาล แต่เมื่อฝนมาก็ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากอย่างรวดเร็ว สร้างความเสียหายให้แก่ชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อน้ำแล้งก็ไม่สามารถหาแหล่งน้ำใดมาทดแทนได้ ที่เป็นเช่นนี้ชาวบ้านเชื่อว่าเนื่องจากผืนป่าลดลงอย่างรวดเร็ว ขณะที่ดินซึ่งเคยอุดมสมบูรณ์กลับลดความอุดมสมบูรณ์ลงและมีสภาพเป็นดินเสื่อมโทรม ปัญหาต่าง ๆ จึงเริ่มถาโถมรุมเร้าคนในชุมชน ทั้งฝนทิ้งช่วง และความอุดมสมบูรณ์ที่ลดลง แต่ต้นทุนและหนี้สินกลับเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ทำให้คนในชุมชนเป็นหนี้เกือบทุกหลังคาเรือน บางคนถึงกับเลือกที่จะจบชีวิตตนเองเพื่อพ้นจากปัญหา หากแต่ภายใต้สภาวะการณที่บีบคั้น ชาวหนองพันจันทร์กลับหาทางที่จะต่อสู้และปรับตัวให้ได้ โดยอาศัยพลังแห่งการสร้างสรรค์ที่ยังคงมีอยู่ในตัวของชาวบ้านและผู้นำชุมชนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการทรัพยากรครั้งสำคัญ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นจากทุนทางสังคมของชุมชนที่มีรากฐานมาจาก จิตสำนึกร่วมกับแบบแผนความร่วมมือที่มีมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และพลังแห่งการสร้างสรรค์ที่ชาวบ้านและผู้นำยังคงมีอยู่เพื่ออนาคตที่ดีของชุมชน

บทเรียนของการจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า

1. ประชาชนในชุมชนมีมโนทัศน์เรื่องประชาธิปไตย แต่เป็นมโนทัศน์ที่แยกออกจากวิถีชีวิต เป็นมโนทัศน์ที่ถูกกำหนดโดยรัฐ ระบบการศึกษาและสื่อมวลชน แต่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน การตกลงหรือทำอะไรให้กับส่วนรวมได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการปรึกษาหารือตามแนวทางประชาธิปไตยมาแต่ดั้งเดิมแล้ว กระบวนการสถาบัน จึงมีวิธีการจึงอาจไม่สอดคล้องกับมโนทัศน์ที่รัฐและการศึกษาพยายามกล่อมเกลา เมื่อถูกถามถึงประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องของการตรวจสอบ ควบคุม เหมือนกับความพยายามถามว่าวิธีการบริหารจัดการเป็น

ประชาธิปไตยหรือไม่ หากยอมรับได้ว่าวิธีการ กระบวนการ เป็นสิ่งที่ประชาชนมีสิทธิที่จะเลือกและสร้างสรรค์เองบนพื้นฐานของทุนที่แต่ละสังคมมี เน้นไปที่เป้าหมายและหลักการของประชาธิปไตย แต่ละชุมชนจะมีกระบวนการที่แตกต่างกันออกไปแต่มุ่งสู่ เสรีภาพ สันติภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ จะช่วยเปลี่ยนแปลงมโนทัศน์ที่มีต่อประชาธิปไตยให้เข้าใจได้มากยิ่งขึ้น

2. การมีส่วนร่วมอาจไม่ได้หมายถึงการปรากฏตัวในที่ประชุมสาธารณะเพื่อแสดงความเห็นหรือรับฟังนโยบายจากภาครัฐอีกต่อไป เพราะขัดกับวิถีการประกอบอาชีพของชาวบ้าน เพราะปัจจุบันชาวบ้านสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างคาดไม่ถึง ผู้นำและตัวแทนต่าง ๆ ถูกกำกับ ควบคุม ตรวจสอบ และถูกร้องขอ ให้ต้องรับฟังข้อเสนอแนะ ปัญหา และแสวงหาแนวทางแก้ไขอย่างรวดเร็วผ่านการสื่อสารออนไลน์ การจัดเวทีประชาคมหลายครั้งของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัย อาจสร้างความเบื่อหน่ายและรบกวนเวลาทำงานของชาวบ้าน เรื่องนี้เป็นบทเรียนที่กรรมการบริหารจัดการน้ำได้เรียนรู้ จึงจัดให้มีการประชุมแบบพบหน้ากันเพียงปีละครั้ง และเปลี่ยนรูปแบบเป็นการประชุมทางโทรศัพท์ และการมีส่วนร่วมผ่านระบบไลน์ ทำให้สามารถเชิญผู้มีส่วนได้เสียเข้าร่วมสนทนาและเข้าสู่ระบบการติดต่อสื่อสารก็ช่วยลดความขัดแย้งลงไปได้มาก

3. จากเดิมในช่วงที่รัฐยังมีคน เงิน และทรัพยากรจำกัด ชาวบ้านต่างก็มีชีวิตอยู่กับพื้นถิ่นของตัวเอง ในฐานะเจ้าของทรัพยากร เป็นเจ้าของส่วนตัวและเป็นเจ้าของร่วมกันภายใต้กติกาการแบ่งที่ชัดเจน แต่เมื่อรัฐมีเงินมากขึ้น ประชากรมากขึ้น รัฐได้ขยายขอบเขตการให้บริการไปสู่ชุมชนท้องถิ่น ทรัพยากรที่เคยเป็นของชุมชนก็ถูกผนวกรวมมาเป็นอำนาจของรัฐในการบริหารจัดการกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐเองซึ่งต้องปฏิบัติตามหน้าที่จึงมักขัดแย้งกับชาวบ้านที่รู้สึกว่าเป็นเจ้าของตนเอง หรือปู่ย่าตายายของตนเองเป็นเจ้าของอยู่แต่เดิม หากฝ่ายรัฐจะทำความเข้าใจในเรื่องนี้และยอมรับในความเปลี่ยนแปลงและสร้างพลังที่เข้มแข็งในอันที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าประชาชนสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างดี มีพลังและเป็นธรรม ฝ่ายรัฐเองก็สามารถผ่อนปรนหรือเปลี่ยนทัศนคติให้อำนาจและเคารพการตัดสินใจของกลุ่มองค์กรของชาวบ้าน เหมือนดังที่เกิดขึ้นที่ชุมชนหนองพันจันทร์ นโยบายเพื่อการ

ปฏิรูปการจัดการทรัพยากรตามรัฐธรรมนูญ จะสำเร็จได้ จึงต้องคำนึงถึงประเด็นนี้เป็นอย่างมาก

4. ระบบการศึกษาและการจัดการความรู้ที่เป็นของชุมชนจะช่วยเสริมพลังชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรได้เป็นอย่างดี หากสามารถจัดการทรัพยากรและทุนความรู้ไม่ให้แยกจากวิถีชีวิตและตอบสนองต่อบริบทชุมชน บริบทสังคมภายนอกได้จะเป็นการเร่งฟื้นฟูชุมชนที่มีแต่คนย้ายถิ่นให้กลับเข้ามาประกอบอาชีพและอาศัยอยู่ในชุมชนต่อไปในพื้นที่หนองพันจันทร์ เมื่อความรู้ การศึกษาและการจัดการทรัพยากรเอื้อต่อการมีชีวิตที่ดีในอนาคตลูกหลานก็เริ่มละทิ้งชีวิตเมืองกลับสู่ชุมชน มาสานต่ออาชีพของพ่อแม่ การศึกษาเพื่อชุมชนจึงต้องดำเนินการที่ควบคู่สอดคล้องไปกับการจัดการผลประโยชน์และทรัพยากรส่วนรวมด้วย

จากการศึกษาการบริหารจัดการน้ำของชุมชนหนองพันจันทร์ในครั้งนี้ ทำให้เห็นว่า ทุนทางสังคมเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จในการบริหารจัดการน้ำ ทุนทางสังคมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยชุมชนเพื่อการบริหารจัดการน้ำ และทุนทางสังคมยังสร้างความตระหนักในสิทธิชุมชนของชาวหนองพันจันทร์ในการจะบริหารจัดการน้ำด้วยชุมชนเอง ทุนทางสังคมคือเงื่อนไขสำคัญในการช่วยให้การบริหารจัดการต่าง ๆ ได้ทำให้ชาวหนองพันจันทร์มีพลัง มีความสามารถในการร่วมกำหนดอนาคตของชุมชนของตนได้ การที่คนหนองพันจันทร์เข้ามามีความสัมพันธ์กันนั้น ไม่ได้เกิดจากประเด็นปัญหาส่วนตัว แต่เกิดจากเรื่องของน้ำที่เป็นปัญหาส่วนตัวและปัญหาส่วนรวม ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การมีผู้นำที่ซื่อสัตย์และเป็นธรรม ทำให้เกิดกติกาการใช้น้ำอย่างถูกต้องที่กำหนดขึ้นมาและมีการปฏิบัติตาม

การก่อรูปขึ้นมาจากกระบวนการของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำมีสองส่วนสำคัญ คือ ทุนทางสังคมที่สั่งสมมาจากอดีต เป็นทุนทางสังคมที่ก่อรูปมาจากจิตสำนึกร่วมที่เกี่ยวข้องอยู่กับประวัติความเป็นมาของชุมชน แม้จะมียาวนานนักแต่ทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจ ความรู้สึกรักผูกพัน ห่วงเห่นและเป็นกลุ่มเดียวกันของคนในชุมชนกับแบบแผนความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากเครือข่ายญาติ กลุ่ม องค์กร และเครือข่าย และทุนทางสังคมที่สร้างขึ้นมาจากพลังแห่งการสร้างสรรค์ อันเป็นผลมาจากการเผชิญความเปลี่ยนแปลงหรือวิกฤตการณ์ จนนำไปสู่ทางออกและทางแก้ปัญหา สำหรับพลวัตของการบริหารจัดการน้ำ กล่าวคือ ทุนทางสังคมที่สร้างขึ้นจากทั้งสองเงื่อนไขที่ได้กล่าวข้างต้น ไม่ได้หยุดนิ่ง เป็นทุนทางสังคมที่สร้างจาก

จิตสำนึกร่วมกับแบบแผนความร่วมมือ มีการถ่ายทอดและเรียนรู้ผ่านการส่งต่อของบุคคลแบบรุ่นสู่รุ่น ภายใต้สภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง การเรียนรู้และถ่ายทอดการรับรู้ที่สร้างจิตสำนึกร่วมนี้ยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในขณะที่ทุนทางสังคมที่สร้างจากพลังแห่งการสร้างสรรค์เป็นทุนทางสังคมที่เกิดจากการรับรู้ถึงวิกฤตการณ์หรือความเปลี่ยนแปลง ดังนั้น เมื่อใดที่ยังคงมีความเปลี่ยนแปลง การใช้พลังแห่งการสร้างสรรค์ก็จะเกิดขึ้นต่อไป และนำไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำที่เป็นพลวัตอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ ดังนี้

1. ในการส่งเสริมให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรตามหลักสิทธิชุมชน ภาครัฐต้องตระหนักว่าชุมชนจะมีวิถีจัดการกับกิจกรรม กิจกรรม ผลประโยชน์ร่วมของชุมชนอยู่แล้ว ทั้งนี้ ชุมชนใดอยู่มาช้านานจะมีวิถีของตัวเองที่ยาวนานชัดเจนสั่งสมกันมา ส่วนชุมชนใดเพิ่งตั้งชุมชนนั้นก็ค่อย ๆ กำหนดวิธีอยู่ร่วมกันได้ด้วยตัวเอง

2. หากผลประโยชน์สาธารณะใกล้ตัวมากเท่าไรใคร่คนจะมีส่วนร่วมมากเท่านั้น หากหัวใจของประชาธิปไตยชุมชนที่พูดกันคือการมีส่วนร่วม หัวใจของการมีส่วนร่วมก็คือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของในชุมชนที่ตนสังกัด สิทธิชุมชนจะไม่เป็นเรื่องไกลตัวถ้าหมายถึงสิทธิในทรัพยากรของชุมชนเป็นอันดับแรก

3. ความเป็นเจ้าของทรัพยากรจะทำให้คนรู้สึกทุกข์ สุข และเป็นเดือดเป็นร้อนที่ปกป้อง ระวัง รักษา แก้ไขปรับปรุง ความรู้สึกเป็นเดือดเป็นร้อนจะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่จางหาย เมื่อความเป็นเดือดเป็นร้อนนั้นสามารถปกป้องผลประโยชน์ของตนและชุมชนได้จริง รูปธรรมประชาธิปไตยชุมชนจึงเป็นรูปธรรมของการใช้อำนาจของชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งมีค่าของชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งรัฐต้องลดบทบาทจากรับเหมาทำแทนมาเป็นการเอื้ออำนวย

4. รูปธรรมของการใช้อำนาจของชุมชนในการบริหารจัดการสิ่งมีค่าของชุมชนได้อย่างแท้จริงจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อหน่วยงานรัฐให้ความสำคัญต่อความต้องการและเคารพการตัดสินใจของชุมชน ดังที่เกิดขึ้นในชุมชนหนองพันจันทร์

บทสรุปและการวิเคราะห์

จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้พยายามดำเนินการแก้ไขปัญหา

แต่การดำเนินการส่วนใหญ่ของหน่วยงานมักดำเนินการด้วยความเร่งรีบเพราะมุ่งสร้างผลงานเพื่อสนองต่อนโยบายของรัฐเป็นหลัก และกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์จากส่วนกลาง ซึ่งอาจทำให้การวิเคราะห์จัดการปัญหาต่าง ๆ ขาดความสมบูรณ์ไม่ครบถ้วนทุกมิติ เนื่องจากไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาของพื้นที่ สภาพภูมิอากาศ และความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดความเข้าใจในเรื่องของสิทธิชุมชนอันมีอยู่ตามรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้ให้ทุกฝ่ายปฏิบัติ จึงมีผลทำให้การวางแผนและการดำเนินการไขปัญหาขาดความร่วมมือจากชุมชนที่เกี่ยวข้อง เกิดความขัดแย้งและชุมชนต่อต้าน เป็นเหตุให้การดำเนินงานในหลายท้องที่เกิดอุปสรรคไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรหรือดำเนินการต่อไปไม่ได้เลย

กระบวนการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชนเป็นกระบวนการประชาธิปไตยตามแนวคิดและหลักการประชาธิปไตยชุมชน โดยมีทุนทางสังคมที่สร้างมาจากจิตสำนึกร่วมและแบบแผนความร่วมมือกับทุนทางสังคมที่สร้างมาจากพลังแห่งการสร้างสรรค์ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์จากการจัดการน้ำ เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม ทั้งในการกำหนดกติกา ควบคุม ตรวจสอบและใช้กฎกติกาเหล่านั้นให้เกิดประสิทธิภาพ บทเรียนการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชน คือ การให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนในฐานะเจ้าของทรัพยากร และคำนึงถึงทุนทางสังคมที่สั่งสมอยู่ในชุมชน อันจะเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมและผลของการบริหารจัดการน้ำที่เกิดประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรง มโนทัศน์ประชาธิปไตยที่ไม่แยกออกจากวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน นวัตกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในยุคเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากร ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นใหม่เรื่องความรู้ การศึกษา และทรัพยากร ตัวแบบของการจัดการทรัพยากรน้ำตามแนวทางประชาธิปไตยชุมชนคือทุนทางสังคม เป็นเงื่อนไขสำคัญของกระบวนการประชาธิปไตยชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบของการปรึกษาหารือที่ต้องอาศัยการสื่อสารที่ทันสมัย ยึดหลักความเป็นธรรม ความมีเหตุผล ความไว้วางใจเชื่อใจ และการพูดคุยอย่างเป็นมิตร ประกอบกับความตระหนักในสิทธิชุมชน จึงก่อให้เกิดพลวัตของการบริหารจัดการน้ำได้

ทั้งนี้ ผลการวิจัยที่น่าเสนอไปข้างต้นเป็นเพียงบทสรุปในประเด็นที่สำคัญ หากผู้อ่านมีความสนใจต้องการ

ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม สามารถสืบทักันได้ดัง QR Code ที่แนบมาท้ายบทความนี้

บรรณานุกรม

ปราโมทย์ ไม้กลัด. ทางออกการบริหารจัดการน้ำของไทย. (2557) สืบค้น 30 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://tdri.or.th/water/thaipublica20140309/>

ปรีชัช ดาวอุดม. การถอดบทเรียนชุมชนเพื่อการปฏิรูปกระบวนการจัดการทรัพยากร: พลวัตแห่งการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ตำบลหนองพันจันทร์ อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี. (2562) สืบค้น 19 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/1029>

ศึกษารายละเอียดของรายงานวิจัยได้ที่

การเผยแพร่ความรู้ด้านงานวิจัยและพัฒนา โดยกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร มีผลงาน 6 รูปแบบที่สำคัญ ซึ่งสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ที่เว็บไซต์ “คลังสารสนเทศของสถาบันนิติบัญญัติ” ดังนี้

1. รายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ (full text) โดยสถาบัน นักวิชาการอิสระ และนิสิตนักศึกษา ที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานฯ รวมถึงผลงานวิจัยที่จัดทำโดยบุคลากรของกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา

2. บทความวิจัยปริทัศน์ (Research Review Article) บทความวิชาการที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์และสังเคราะห์แนวคิด องค์ความรู้ และผลงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อประมวลความรู้และหาข้อสรุปในเรื่องหรือประเด็นใดประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ ทั้งข้อเท็จจริงและข้อเสนอแนะในวงสาธารณะ และกิจการที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายนิติบัญญัติ

3. บทความวิจัยสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมการธิการ (Research Focus) เอกสารทางวิชาการที่รวบรวมข้อมูลในรูปของบทความวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร และภารกิจของคณะกรรมธิการสามัญ

4. เอกสารวิชาการ “เกาะกระแสโพล” เป็นเอกสารที่นำเสนอผลการสำรวจความคิดเห็น (Poll) ในประเด็นที่อยู่ในกระแสความสนใจของสังคม พร้อมทั้งวิเคราะห์เสนอความคิดเห็นและมุมมองด้านต่าง ๆ ด้วยการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. บทสรุปเชิงนโยบาย (Policy Brief) เป็นการศึกษาค้นคว้างานวิจัยหรืองานวิชาการมาศึกษาประกอบกัน ในขอบเขตของปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อนำเสนอแนะนโยบายทางเลือกต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ให้แก่ผู้อ่าน ที่เป็นข้อเสนอแนะหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ

เข้าถึงและเรียกดูเอกสาร (download) ทั้ง 5 ฉบับข้างต้นได้ที่

6. บทความวิจัยออกอากาศในรายการวิจัยก้าวไกล สามารถรับฟังได้ในรายการ “วิจัยก้าวไกล” ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา ระบบ F.M. คลื่นความถี่ 87.5 MHz และระบบ A.M. คลื่นความถี่ 1071 KHz ทุกวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา 07.30–08.00 นาฬิกา

รับฟังรายการย้อนหลังได้ที่

